

Metodika pro práci s mimořádně nadanými dětmi pro pracovníky organizací zájmového vzdělávání a NNO

Michal Martoch
Monika Martochová Dudová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2011

**METODIKA PRO PRÁCI S MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI DĚTMI
PRO PRACOVNÍKY ORGANIZACÍ ZÁJMOVÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ A NNO**

Michal Martoch
Monika Martochová Dudová

web: www.silnestranky.cz / e-mail: info@silnestranky.cz

1. Úvod	2
2. Vjasnění základních pojmů	3
2.1. Nadání a talent	3
2.2. Silné stránky	5
2.3. Slabé stránky	5
2.4. Mimořádně nadané dítě	6
2.5. Zneužitý talent a konflikt talentů	7
3. Vlivy na rozvoj nadání dítěte	9
3.1. Zodpovědnost rodičů x zodpovědnost školy	9
3.2. Zodpovědnost institucí	10
3.3. Výchova dítěte nejen v rodině	12
3.4. Sebeúcta	13
3.5. Motivace dítěte	15
3.6. Pomoc učitelů a vychovatelů při hledání životního povolání dítěte	17
3.7. Negativní důsledky odměn ve výchově	19
3.8. Rizika soutěží ve škole	20
3.9. Podpora nadání mezi vrstevníky	25
4. Nástroje pro identifikaci talentu a silných stránek	28
4.1. IQ – Inteligenční kvocient	28
4.2. EQ – Emoční inteligence	31
4.3. StrengthsFinder	33
4.4. Barvy života	35
4.5. Socionika	37
4.6. Zpětná vazba	38
5. 8 principů pro rozvoj potenciálu vašeho dítěte	40
5.1. Zvědavost	40
5.2. Bystrost a všímavost	44
5.3. Vytřvalost a překonávání překážek	46
5.4. Nezávislé myšlení	50
5.5. Kreativita – tvořivost	53
5.6. Odvaha riskovat	55
5.7. Moudrá rozhodnutí	58
5.8. Sociální inteligence	59
6. Závěr	62
7. Zdroje a informace pro další rozvoj nejen talentu	63
8. Použitá literatura	65

1. Úvod

„Ne každé dítě má stejný talent, schopnosti či motivaci, ale každé dítě má mít stejná práva, aby mohlo svůj talent, schopnosti nebo motivaci rozvíjet.“

- John F. Kennedy -

Žijeme v nejbohatší době ve známé historii lidstva. I když si to většina z nás neuvědomuje, tak průměrný člověk v ČR má vyšší životní úroveň než „středověký král“. Máme přebytky jídla, bydlení s veškerým komfortem a o náš život se stará řada automatů od pračky, přes mikrovlnku, automobil až po počítače a mobilní telefony.

A přesto se většina lidí necítí šťastnými. Nezbytné materiální zabezpečení je totiž pouze základní potřeba, a jakmile ji naplníme, tak začneme hledat více – tedy především pocit štěstí a naplnění v samotném životě. Štěstí a naplnění ovšem mají tu nevýhodu, že je nelze jen tak koupit za peníze. Vycházejí totiž zevnitř každého člověka. Naším cílem by mělo být je najít a neustále podporovat, což není vůbec jednoduché. Naštěstí existuje jasné směřování, a tím je naše nadání/talent.

Právě individuální nadání/talent každého z nás nám ukazuje, kterým směrem bychom se měli v životě vydat, abychom našli své štěstí a naplnění z naší seberealizace. A vůbec nezáleží na tom, jestli s hledáním začneme v 5 nebo v 60 letech. Jak řekl jeden moudrý člověk: „Samotným cílem je cesta“. Talent má totiž tu úžasnou vlastnost, že jej můžete rozvíjet po celý život.

Tento manuál by vám, milí učitelé a vychovatelé, měl poskytnout ucelený přehled, jak pomoci sobě a dětem, se kterými denně pracujete, uchopit váš/jejich nadání/talent a vhodně jej rozvíjet. Jednotlivé poznatky vycházejí ze zahraničních studií, našich vlastních zkoumání a také více než z 10 let zkušeností v roli učitelů a vedoucích pracovníků. Na první pohled se totiž zdá, že děti jsou něco jiného, než my dospělí. Ve skutečnosti jsme si ale velice podobní. Ať je nám 10 nebo 50, tak nás baví, motivují, nebo nám vadí naprosto stejné věci.

Tak na nic nečekejte a začněte objevovat a podporovat (skrytý) potenciál (nejen) dětí kolem vás a uvidíte, kolik radosti a nových možností vám to přinese!

Michal + Monika Martochovi

2. Vyjasnění základních pojmů

Pro správné pochopení a práci s metodikou cítíme, že je nutné hned v úvodu nadefinovat jednotlivé pojmy, které se budou textem prolínat. V podstatě dnes v této oblasti neexistují jednotné definice a jednotliví pracovníci s dětmi, psychologové i vědci používají své vlastní vyjádření. Pro účely publikace jsme vybrali ty, jež podle našeho názoru nejlépe odrážejí daný význam.

2.1. Nadání a talent

V rámci vnímání českého jazyka zde budeme pracovat s pojmy nadání a talent jako se synonymy, tedy **nadání = talent**.

Nadání či talent je přirozený způsob chování, myšlení a citění člověka. Jedná se o vrozenou schopnost, kterou lze identifikovat již ve věku 3 let dítěte a jež se v průběhu let příliš nemění. Správnou podporou v oblasti rozvoje dovedností, znalostí a praxe jej lze rozvíjet do silných stránek.

TALENT SE V ČASE NEMĚNÍ

Společnost Gallup realizovala 23letou studii na Novém Zélandu (více než 1000 dětí), kde se potvrdilo, že osobnosti dětí ve věku 3 let ukazovaly významné podobnosti ve srovnání s věkem 26 let. Vyplyvá z toho, že ačkoliv lidé dělají v čase změny a naše osobnosti se přizpůsobují, tak ty nejhlubší osobnostní vlastnosti jsou relativně stabilní od dětství až po dospělost, stejně jako naše nadšení a zájmy. Současně je patrné, že kořeny naší osobnosti jsou viditelné již v mnohem mladším věku, než se původně myslelo.

Talent na „něco“ má každý člověk a ukazuje na naši individuální výjimečnost. Základem výchovy rodičů nebo učitelů je správně talent identifikovat a podporovat. Podobně jako pečujeme o semínko v květináči, aby nám z něj vyrostl nádherný strom, je naším posláním pečovat o talent dětí. Jen tak jim pomůžeme vyrůst v samostatné a šťastné jedince.

Příklad oblastí talentu/nadání podle Howarda Gardnera:

- **Hudební** – zahrnuje poslechové schopnosti, citění rytmu a hudby. Takto nadané osoby mají dobrý hudební sluch – někdy dokonce absolutní – jsou dobré ve zpěvu, hraní na hudební nástroje nebo skládání hudby, při učení si rády pouštějí hudbu na pozadí.
- **Tělesné-pohybový** – výborně se učí vše zahrnující pohyb, například sporty nebo tanec, často mají tzv. pohybovou paměť – pamatují si věci skrze své tělo, spíše než obrazy nebo slova. Jsou manuálně zruční a mohou být výbornými řemeslníky, sochaři nebo malíři.

- **Verbálně-lingvistický** – určuje, jak dobře umí jedinec zacházet s jazykem, vyjadřovat se (i písemně), jak rychle se učí nový jazyk, apod. Jsou dobří v psaní, čtení, vyprávění příběhů a učí se nejlépe čtením, psaním poznámek, posloucháním a diskusí.
- **Interpersonálně-sociální** – týká se introspekce a sebereflexe, tyto lidé bývají často introverti a raději pracují sami. Jsou si vědomi sami sebe a schopni dobře porozumět vlastním emocím a motivacím, nejlépe se učí, když se mohou věnovat problému v klidu sami.
- **Intrapersonální** – projevuje se v mezilidských vztazích a při jednání s jinými lidmi. Bývají extroverti, citliví na náladu ostatních a dobře pracují ve skupině.
- **Prostorově-mechanický** – jsou dobří ve vizualizaci a mentální manipulaci objektů, lehce řeší puzzle či hlavolamy, mají dobrou vizuální paměť a orientaci.
- **Logicko-matematický** – zahrnuje numerické schopnosti, tzv. kupecké počty, ale i abstraktní myšlení, schopnost logické analýzy a logického usuzování, blíží se nejvíce tomu, co označujeme „tradiční“ inteligencí.
- **Libovolně další** – doplňte si, co uznáte za vhodné. V podstatě můžeme říct, že talentů/nadání je nekonečné množství. Pouze záleží na úhlu pohledu a míře detailu.

Žádná z těchto oblastí talentu není nadřazená jiným. Samozřejmě se mohou vzájemně prolínat. Původně jsme zvažovali, že ke každé oblasti talentu přidáme několik jmen známých osobností. Nakonec jsme od toho upustili, protože by to mohlo vytvářet pocit nedosažitelnosti, což nechceme. Důležité je také upozornit, že tento výčet je pouze jeden z mnoha. Dále v textu vám ukážeme metody a nástroje pro identifikaci talentu a silných stránek, určené pro použití u vašich dětí. Zde uvidíte, že jednotlivé talenty lze rozdělit i do úplně jiných kategorií. Ani jedna z nich ovšem není správná nebo špatná. **Podstatné je mít neustále na vědomí, že každý člověk je talentovaný a jedinečný!** A takto i k lidem ve svém okolí pak přistupovat – **s úctou a respektem k jejich schopnostem.**

MOZEK KAŽDÉHO ČLOVĚKA

- *je mnohem přizpůsobivější a všestrannější než jakýkoli superpočítač*
- *dokáže se naučit sedm faktů za vteřinu, každou vteřinu vašeho života, a ještě mu zbude dost místa na to, aby se naučil víc*
- *s věkem se zlepšuje, když je správně používán*
- *není jen v hlavě* – podle uznávané neurobioložky Candace Pertové se inteligence nenachází pouze v mozku, ale také v buňkách rozmístěných po celém těle; tradiční oddělování duševních pochodů, včetně citů, od zbytku těla už neplatí
- *je jedinečný* – ze sedmi miliard lidí, kteří dnes na Zemi žijí, a z více než devadesáti miliard, kteří tu kdy žili, nikdo není a nebyl jako vy, pokud tedy nemáte jednovaječné dvojče; vaše tvůrčí nadání, otisky prstů, výrazy obličeje, DNA a vaše sny jsou originální a jedinečné
- *je schopen tvořit prakticky neomezené množství synaptických spojů nebo možných způsobů myšlení*

2.2. Silné stránky

Jednu z nejlepších definic silných stránek ukazuje tento jednoduchý vzoreček:

$$\text{Silné stránky} = \text{talent} * \text{časová investice}$$

Časovou investicí se rozumí čas věnovaný do zvyšování praxe, do vzdělání, do rozvoje znalostí a dovedností.

Maximální využívání silných stránek v životě pak vede k dosažení úspěchu, ať už si pod tímto slovem představujete cokoliv. Pro jednoho to může znamenat pracovní (finanční) úspěch, pro jiného uznání ostatních a pro dalšího třeba osobní spokojenost a radost ze života. Podobně jako existuje nespočet oblastí talentu, tak existuje i nekonečné množství definic úspěchu.

2.3. Slabé stránky

„Nemarněte čas tím, abyste vkládali dovnitř to, co tam chybí. Snažte se naopak vytáhnout ven to, co tam je.“

- Marcus Buckingham -

Slabé stránky jsou přesným opakem silných stránek. Jedná se o oblasti, které nám jsou naprosto cizí, jsme v nich hluboce podprůměrní a proto nás ve většině případů ani nebaví. Problém je v tom, že nás některé slabé stránky brzdí v našem dalším rozvoji. Řadu lidí to pak vede k tomu, aby se zaměřovali právě na jejich odstraňování. Podle tzv. pozitivní psychologie to je ale špatně. Člověk by se měl věnovat primárně rozvoji silných stránek a ty slabé rozvíjet jen do té míry, aby mu nebránily v dalším zlepšování. Tento postoj vychází z předpokladu, že každý člověk má celou řadu (desítky nebo možná i stovky) slabých stránek. Na jejich odstranění by mohl věnovat doslova několik svých životů. Vzhledem k našemu relativně krátkému životu ale tolik času ve skutečnosti nikdo z nás nemá, tak je logicky zbytečné se jimi zabývat.

Prakticky byste k tomu měli přistupovat tak, že nejdříve najdete a pochopíte své nedostatky a následně budete hledat cestu k jejich eliminaci.

Jak na slabé stránky:

- Sami budete pracovat na jejich odstranění. Tento přístup je vhodný pouze u krajních nedostatků, jež nelze vyřešit jiným způsobem. Například když musíte umět pracovat s počítačem, tak se to naučíte, protože bez počítače se dnes neobejde již téměř nikdo.

- **Vytvořte si systém, který nedostatky odstraní nebo usnadní.** Například máte-li špatnou paměť a na své okolí působíte jako nespolehlivý člověk, protože často zapomínáte, začněte si všechny úkoly poctivě zapisovat a pravidelně kontrolovat. Tím své paměti odlehčíte a v očích ostatních se stanete spolehlivým.
- **Najděte si partnera, který vás doplní.** Například, když nemáte schopnost vcítit se do druhých (empatie), tak si najděte partnera, kterého se budete ptát na zpětnou vazbu, jak to ta daná osoba myslela, a následovat jeho doporučení, co máte v dané situaci dělat.
- **Přestaňte dělat to, co vám nejde – změňte svou roli/školu/práci.** Není vaše dítě spokojeno na škole, kam chodí, protože ho to nebaví? Nesnášíte svou práci? Ihned začněte přemýšlet, jak to změnit. Existuje celá řada jiných činností, které vás budou bavit a zároveň vám přinesou očekávaný výdělek (peníze).

Pro představu uvádíme praktický příklad, jak najít „správnou“ míru, kde má ještě smysl odstraňovat slabé stránky. Jeden člen naší rodiny byl ve škole dyslektik a dysgrafik. Málem nedokončil ani učiliště, stále propadal a dělal reparáty. Na druhou stranu ale již od časného mládí miloval nejrůznější manuální práce – od lepení letadel, přes generální opravy motorek a aut až po opravy elektrozařízení. Nyní, po více než 10 letech praxe, je z něj špičkový řemeslník a odborník v oblasti práce se dřevem a dřevostavb. Umí vyrobit v nejvyšší kvalitě nábytek, dveře, okna, schody nebo cokoliv jiného z masivu, stejně jako kuchyň z lamina. Vzhledem k tomu, že stavěl několik let dřevostavby, tak umí postavit také dřevěný dům. V tomto směru se zaměřil výhradně na to, v čem vynikal. Před dvěma roky se rozhodl své zkušenosti zúročit ve vlastním podnikání, a právě zde narazil na své slabé stránky. Nevěděl co s webem, reklamou, obchodem, jednáním se zákazníky, oceněním nabídky, účetnictvím, řízením financí, atd. Některé oblasti jako jednání se zákazníkem se naučil sám na kurzech a o další činnosti se stará jeho žena nebo bratr. Díky tomu může stát na vlastní volné noze a věnovat se tomu, co ho baví.

PENÍZE NEPŘINÁŠEJÍ ŠTĚSTÍ

Nezapomeňte na to, že samotné peníze nejsou žádným nositelem štěstí ani naplnění. Jsou pouze prostředkem a odměnou za výsledek konkrétní práce, která by vás měla primárně bavit. Nesnažte se proto z vašich dětí udělat úspěšné manažery nebo právníky (pokud k tomu nemají skutečný talent) za každou cenu. Jediné, co byste jim ve skutečnosti do budoucna způsobili, je velká nespokojenost a neštěstí v jejich vlastním životě.

2.4. Mimořádně nadané dítě

Pokud jste někdy přemýšleli o mimořádně nadaných dětech, tak na to rychle zapomeňte. Nic takového jako mimořádně nadané dítě nebo člověk totiž neexistuje.

Každé dítě má své jedinečné schopnosti v jiné oblasti a je úkolem dospělých umět je odhalit a nasměrovat. Není pak vůbec důležité, jestli člověk bude vynikat v práci vědce, ředitele, nebo z něj bude uklízečka či řidič nákladáku. Všechny tyto profese a činnosti jsou stejně prospěšné a důležité a je pouze **ostudou** dnešní společnosti, že jsou do popředí dávány pouze ty profese a činnosti, jež generují největší finanční příjem. Právě proto bychom si měli pěstovat úctu a respekt ke všem lidem, kteří svou práci, ať je jakákoliv, dělají s radostí a pro lidi.

Tyto poznatky byly potvrzené v nedávno zveřejněných studiích společnosti Gallup. V rámci studií se hledali v jednotlivých oblastech lidské činnosti lidé, kteří svou práci milují a jsou v ní skutečně dobří. Výsledky hovoří za vše. Například nejlepší uklízečky, které navíc jejich práce baví, jsou takové, že milují rutinu, pravidelnost a chtějí za sebou ihned vidět výsledek, mají smysl pro detail a cit pro chování návštěvníka daných prostor, aby odhalily i ta nejskrytější místa se špinou. Nejlepší řidiči nákladáků, kteří ujeli milióny kilometrů bez nehody, jsou introverti se zálibou v samotě, neustále sledují své okolí a přemýšlejí, co by udělali, kdyby jim tam z té zatáčky najednou vyjelo do protisměru auto, kromě toho zbožňují cestování, auta a poznávání nových míst.

2.5. Zneužitý talent a konflikt talentů

Při našem bližším zkoumání problematiky talentů a nadání jsme bohužel mnohokrát narazili na jejich negativní projevy (v případech, že nebyly zvládnuté). Řádné pochopení nadání každého člověka tak považujeme za velmi důležité. Vědomí negativních projevů/důsledků vlastních činů a schopností nám totiž pomáhá určovat etické hranice a ukazuje potenciální zdroje problémů.

Zneužitý talent

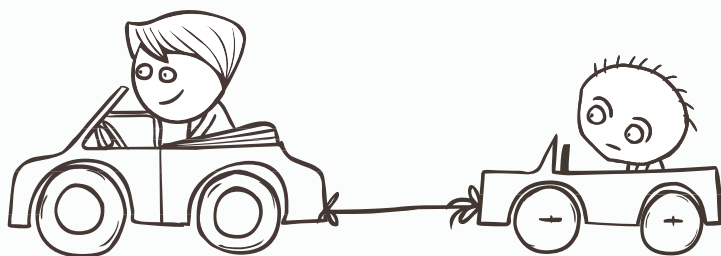
Pokud se považujeme za Člověka Moudrého neboli Homo Sapiens, tak bychom měli jako jednotlivec i lidstvo veškerou svou energii směřovat k míru a spokojenosti na celém světě. Bohužel se tomu tak v mnoha případech neděje.

Právě zneužití vlastních schopností na úkor ostatních lidí i naší planety Země považujeme za jakýsi druh zneužívání svého nadání/talentu. Jen si představte nejruznější diktátory, kteří v historii začali válku jen proto, aby mohli ovládat svou zemi/celý svět. Nejruznější podvodníci prodávají sliby bez přidané hodnoty, jen aby získali peníze. Špičkoví programátoři napadají banky nebo kradou tajné informace. Stačí se na chvíli zamyslet, podívat se okolo sebe a sami objevíte celou řadu dalších příkladů.

Jednoduše řečeno, vždy bychom měli přemýšlet nad tím, jestli svým jednáním neškodíme ostatním lidem, ať už přímo či nepřímo. Jen tak můžeme společně vytvořit civilizaci, na kterou budou naši potomci právem hrdí.

Konflikt talentů

Ti, kdož vědomě neznají svůj talent a silné/slabé stránky, často narážejí na problémy, které jim v osobním nebo pracovním životě způsobují množství problémů. Z naší praxe můžeme uvést mnoho příkladů. Představte si, že máte talent zaměřený na rozvíjení vztahů mezi lidmi, ale současně také talent pro dosahování co nejlepších pracovních výsledků. Taková kombinace je v přímém rozporu. Když chcete budovat vztahy, tak se jen velice těžko soustředíte na výsledky a naopak, při dosahování vynikajících pracovních výsledků obvykle nemáte čas na rozvíjení vztahů. Taková kombinace pak vede k velkému vnitřnímu pnutí, migrénám a osobní nespokojenosti. Jak z toho ven? Jedním z řešení je začlenit do svých výsledků zlepšování vztahů a ty jako výsledky posuzovat.

NERADOSTNÝ OBRAZ DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI

Pohled na to, co je v dnešní společnosti respektováno a uznáváno, je silně pokřiven. Záleží pouze na nás všech, abychom to změnili. Jedna z nedávno zveřejněných studií provedených v USA ukázala, že mezi špičkovými politiky a manažery je více psychopatů (!) než v amerických věznicích! S ohledem na tuto skutečnost je zřejmé a bohužel také velice smutné, že ve skutečnosti není na těchto lidech co obdivovat.

Tím samozřejmě neříkáme, že všichni patří do této skupiny. A rozhodně vzdáváme čest a slávu všem poctivým a slušným politikům i manažerům.

3. Vlivy na rozvoj nadání dítěte

„Vzdělání je schopnost porozumět druhým.“

- Johann Wolfgang Goethe -

Podle našich zkoumání 95 % dospělých neví, na co mají talent/nadání (tak schválně, na co máte talent vy? Vezměte si papír a tužku a vypište jej). Ve školství mezi učiteli, stejně jako mezi ostatními pracovníky s dětmi, kde bychom přirozeně očekávali výrazně lepší výsledek, je to bohužel naprosto stejné. **Tento žalostný stav bychom měli všichni začít co nejdříve měnit.** Ať chceme nebo ne, závisí na tom budoucnost dalších generací.

Co dnešní generaci mladých lidí chybí, to jsou **silné pozitivní vzory v rodině, škole a okolí** vůbec. Bez nich to nejde, každý člověk potřebuje někam patřit a vždy se podvědomě inspiruje nejdříve ve svém nejbližším okolí. Když inspiraci nenalezne tam, začne hledat v nejrůznějších počítačových hrách, filmech nebo v partě kamarádů. Na tom by nebylo samo o sobě nic špatného, pokud by se jednalo o pozitivní vzory. Bohužel ve většině případů se jedná o vzory negativní.

3.1. Zodpovědnost rodičů x zodpovědnost školy

„Působení bude kladné jen tehdy, když bude mít čisté srdce ten, kdo dítě ovlivňuje.“

- Neznámý autor -

Někteří lidé se mylně domnívají, že vzdělávací systém znamená pouze školu. Ale není tomu tak. Rodina je tím prvním obrazem světa, v kterém se dítě ocitne hned po narození. Co vidí, co slyší a co cítí ve své rodině? Tyto první obrazy zanechávají hlubokou stopu v jeho vědomí.

Poté dítě vstupuje do společnosti, komunikuje s lidmi v okolí, jde do mateřské školky, do školy a jako houba nasává ne pouhé znalosti, ale obrazy vychovatelů, učitelů, obrazy přátel i vztahů mezi nimi. A pokud bychom vycházeli z toho, že konečným cílem vzdělávání je celistvý a harmonický člověk, je jasné, že především takovým člověkem musí být UČITEL! Právě on působí na dítě, ne znalosti, které předává.

V editoriale nově vydané Pedagogické orientace, která je věnovaná tématu didaktiky, se uvádí: „Nárůst komplexnosti vzdělávání a zároveň pocíťovaná klesající úroveň připravenosti absolventů škol pro tradiční formy vzdělávání na školách vyšších stupňů je už nyní natolik zřejmá, že mýtus ‚kdo ovládá svoji disciplínu, ovládá i její vyučování‘, je neudržitelný už i pro příslušníky technických a přírodovědných oborů, kde (a nejen u nás) přetrvával nejdéle. Začíná být nezpochybnitelně zřejmé, že jádrem učitelovy profesionality jsou právě oborové didaktické kompetence, v nichž je naprosto nezastupitelný.“

V kapitole Nadání a talent (2.1) je vysvětlen talent/nadání podle **Howarda Gardnera**. Rozděluje ho na sedm různých oblastí inteligence. Pro učitele a vychovatele je velmi důležité rozumět všem sedmi typům inteligence, aby je mohli využívat ve své každodenní praxi. Rodiče, ale i učitelé častou kladou důraz na rozvoj logicko-matematický a verbálně-lingvistický, který je dále rozvíjen ve školním prostředí. Levá část mozku se od malička velmi zatěžuje, v dítěti se však vytváří model světa především na základě prostředí, ve kterém žije a jež vidí kolem sebe. Logické myšlení (levá část mozku) se formuje podstatně později. A není divu, že pozornost dětí ve škole je slabá, poněvadž k okamžitému zapamatování dochází jen tehdy, když jsou ve hře emoce. Při pohledu sami na sebe si jistě většina z nás uvědomí, jak těžko se i my soustředíme na to, co pro nás není zajímavé. Dítě potřebuje rozvíjet v prvních letech života vlastnosti, na které se až tak pozornost rodičů, prarodičů, vychovatelů i učitelů neupírá. Jsou to především emoční inteligence, zvědavost, tvořivost a další. Více o rozvoji těchto vlastností v kapitole 6 – Principy pro rozvoj potenciálu dítěte.

Milí učitelé a vychovatelé, znalost vašeho vlastního talentu/nadání je základem pro rozvoj všech dětí ve vašem okolí!

Pochopení vašich schopností, talentů, silných a slabých stránek vám totiž přirozeně umožňuje chápat tyto aspekty také u dětí i ostatních lidí kolem vás. Automaticky tak dokážete ocenit jejich individuální schopnosti a talent. Jednoduše řečeno se pro ně stanete partnery na cestě za jejich budoucím povoláním a životem a vymaníte se z role „pouhého“ učitele, vychovatele či rodiče, který, ač se snaží sebevíc, tak jím stejně nerozumí, protože oni přece žijí v „jiné době“.

3.2. Zodpovědnost institucí

Školy a volnočasové instituce mají sloužit k tomu, aby se individualita dítěte rozvíjela na základě nabídky činností, podávaných informací apod. Je zde ale nutné připomenout, že tyto instituce jsou státem garantovanou službou, nikoliv služkou! Proto si dovoříme nabídnout model, jak by rozdělení kompetencí mohlo vypadat, aby si rodina ani instituce nemohly nic vytýkat.

Pravidelně se vedou diskuze o tom, jak osobnostně a lidsky má být učitel vybaven. V různých debatách na školách, ale i v médiích stále častěji zaznívá, že učitel by měl mít především děti rád. Není to ale „trochu“ výchovně alibistické? Lidský mozek, stejně jako u většiny ostatních vyšších živočichů, má přece v životním plánu (alespoň po určitý čas) milovat a ochraňovat svoje potomky. Proto také vznikly charakteristiky jako „opičí máma“, „psí oddanost“ a jiné. Každý člověk by přece měl mít děti rád! To není výsada žádné profese. Už to, že předpokládáme, že někteří rodiče se ke svým dětem chovají často nevhodně, nedeleguje přece učitele do povinnosti saturovat dětem city, jichž se jim má dostávat doma. Zde jsme v klíčových kompetencích ve sporu – pokud je rodič povinným a automatickým zdrojem emocí, jak vlastně vypadá taková kompetence v rovině profesionální? Je to celkem prosté – profesionální emoci je v tomto případě respekt k dítěti, jeho jedinečnosti, a profesionální úcta. Děti nejsou malí dospěláci, ale jednou dospělí budou. A to, jak se k nám budou chovat, závisí jedině na tom, jak se k nim chováme my dospělí nyní. Učitel je má respektovat, popř. profesionálně začleňovat do rodiny, jedině pak bude respektován. Sytit děti láskou, když nejsem příbuzný, je na straně druhé velmi neprofesionální.

Média

Kromě rodiny a školy zvláštní vklad do procesu vzdělávání vnášejí prostředky masové informace. Úspěšně zaplňují tu mezeru, kterou mají děti po škole. Ale kdo vytváří tyto modely okolního světa na televizních obrazovkách? Kdo nabídné dítěti krásné obrazy, které z něj vychovávají celistvou a harmonickou osobnost?

Je to složitá otázka, ale jde především o přístup rodičů! Ti mají největší vliv na to, co dítě vidí a slyší v médiích. Ale i učitelé a vychovatelé jsou rodiči a i oni jsou zodpovědní za informace, které se k dětem dostanou, a za následky. Proto prosím učitele a vychovatele, dejte si pozor na to, co dětem pustíte za film.

Neveřejná instituce babiček a dědečků

Není to tak dávno, co v naší společnosti existovala velmi důležitá „**neveřejná instituce**“, která se věnovala vytváření modelu okolního světa u dětí. Byla to „**instituce babiček a dědečků**“. Právě oni vyprávěli vnukům pohádky, a tak vkládali do vědomí dítěte model okolního světa. Jak velmi důležité to bylo! Vždyť v pohádkách jsou obrazy rodičů, strýců i přátel. Dědečkové a babičky vyprávěli kromě pohádek také své životní příběhy, příběhy svých rodičů a prarodičů a zajímavosti ze svého okolí. Právě s těmito obrazy žijí děti dál v dospělém životě. V současnosti je tato důležitá úloha svěřena televizi, na jejíž obrazovce běží filmy, které většinou neznáme. Nic nevíme o jejich autorech, zda jsou to lidé psychicky zdraví nebo nemocní, jaké mají cíle. Ale podle mnohých filmů lze s jistotou říci, že jejich autoři a režiséri jsou psychicky nemocní lidé. Anebo tak konají ve zlém úmyslu, a tak vštěpují dětem negativní program ničení člověka. Zajímalo by nás, jak dlouho necháme psychicky nemocné lidi mrzačit psychiku našich dětí...

Proces vzdělávání dítěte je třeba začít výchovou sebe sama, vytvořením prostoru lásky, v němž by se dítě mohlo harmonicky rozvíjet. Právě rodiče mohou a měli by vychovat takového člověka, který v budoucnu přispěje k lepší budoucnosti, k harmonii ve své rodině a svého okolí. Škola a vzdělávací systém by měly být v tomto procesu nápomocné.

3.3. Výchova dítěte nejen v rodině

Samotný talent/nadání se vždy formuje v souladu s ostatními vlivy, kam patří především výchova. **Nejdůležitější ze všeho je výchova v rodině. Neméně důležitá je ovšem i školní nebo mimoškolní výchova.** V rámci výchovy pak dítě rozvíjí, nebo bohužel také často potlačuje svůj individuální talent a schopnosti.

Základem výchovy je fakt, že **vždy vychováváme tak, jak jsme byli sami vychováni, pokud nám někdo neukáže, jak by to mohlo jít jinak.** Ve výchově obzvláště platí, že člověk má tendenci svou vlastní zkušenost, třeba i negativní, aplikovat na druhé. Naše rané zkušenosti výrazně spoluurčují naše budoucí rodičovské chování. Opakované výzkumy potvrzují, že rodiče, kteří jsou schopni mít své děti bezpodmínečně rádi a jejich spontánní nebo intuitivní rodičovské chování je správné, jsou ve významně vyšší míře ti, kteří totéž ve svém dětství prožili sami. Stálost takového prožitku je velmi vysoká a trvá i v dospělosti. **To se pak samozřejmě projevuje i v práci učitele/vychovatele.**

Extrémní způsob výchovy, ať už příliš přísný, nebo příliš liberální, vede dítě ve větší míře k tomu, že samo bude v budoucnosti mít tendence zaujímat extrémní výchovné postoje, a to buď ve stejném směru, anebo jako kompenzaci ve smyslu naprostého opaku. Není přitom vůbec rozhodující, jestli rodič jako dítě sám prožíval extrémní výchovné modely v rodině negativně. **Jen osobnost (rodič), která přijímá sebe, je schopná poskytnout dítěti přijímající lásku.** Řada rodičů se setkává se svou neschopností správně stanovit hranice pro dítě právě proto, že se nevyrovnali se svojí osobní a rodinnou historií a se svými hranicemi a výchova dětí se stala jejich vlastní projekcí. Zkušenost z vlastní rodiny působí tím výrazněji, čím méně se člověk dokázal vědomě oddělit od vlastní rodiny.

Zažitý model výchovy nelze jen tak jednoduše přeučit. Pokud totiž výchovné postoje rodiče nevytvářejí z hloubky jeho osobnosti, dítě to obvykle pozná. Čím je dítě mladší, tím je citlivější na neverbální složku komunikace a na případné rozpory, které se objevují ve slovech a v neverbálním poselství od rodiče. Neautentické poselství vytváří dvojitou vazbu a je pro něj příliš složité k dešifrování, a takto stanovené hranice jej spíše znejistují. Proto může být pro některé rodiče, kteří sami zažili traumatizující výchovu, důležitá vlastní psychoterapie, aby byli schopni své negativní zkušenosti dostatečně zpracovat a nepromítat je do výchovy svých dětí.

Je nutné si uvědomit, že představa „dobrého rodiče“ je idealistická. Tak jako existují lidé s dobrými i horšími vlastnostmi, máme rovněž jako rodiče dobré a horší vlastnosti. Dítě se musí naučit žít v lidské realitě, která není dokonalá. Celý život bude žít s nedokonalými lidmi, takže mu nemusí nutně uškodit, že žije s nedokonalými rodiči a sourozenci. Řada rodičů čte různé odborné knížky o výchově a vidí, co všechno nedělají, a mají pocit, že se jim ideál správného rodiče spíš vzdaluje. Přemýšlejí o svém jednání a mají stále více pochyb, zda jsou dostatečně dobří. Obvykle je to ale tak, že podobné knížky čtou rodiče, kteří by je ani čist nemuseli, a ti, kteří by je měli čist, je nečtou. **Přemoudřelá literatura plodí bezradnost a snahu delegovat výchovu na odborníky, proto je třeba navracet sebeúctu a odpovědnost přirozeným vychovatelům dětí – tedy rodičům.**

Výchova dětí je často podávána jako velmi strastiplná a problematická cesta, pokud chceme, aby se nám podařilo vychovat „(po)slušné“ dítě. Tento přístup většinou vede rodiče k disciplinovanému chování a místo aby osobnost dítěte rozvíjel, tak ji pouze ubíjí a mění k obrazu svému. Neustále okolo slyšíme, že na dítě musíme být přísní, říkat mu, co může a co nemůže, neustále jej kontrolovat, aby neudělalo něco, co nechceme, ale když se nad tím zamyslíme hlouběji, tak zjistíme, že to jsou vcelku nesmyslné příkazy, které pouze vyvolávají vztah rodiče a dítěte jako nadřízený a podřízený.

Když například nahlédneme zpět do historie, zjistíme, že z této myšlenky výchovy naši předkové ale vůbec nevycházeli. Podstata jejich výchovy spočívala v tom, že dítěti poskytli své zkušenosti, ochranu a volnost pro to, aby se dítě vyvíjelo podle svého charakteru a mohlo trénovat na rozvíjení svých schopností. Proto je potřeba se na výchovu dívat jako na rovnoprávný vztah mezi rodičem a jeho dítětem, kdy rodič nabízí dítěti ruku na cestě poznávání. Toto poznávání nelze prožít s příkazy a zákazy, ale naopak jako radostné období. Neboť za radostí a štěstím se skrývá úspěch a spokojenost dětí.

Pro děti je charakteristická právě hra. Pomocí hry se rozvíjí v podstatě všechno to, co dítě ve svém životě potřebuje a čeho dosáhne. Včetně povinností, které jsou pro nás dospělé nepříjemné. Pokud je v nízkém věku absolvujeme jako hru s láskyplným vzorem (například úklid), nemáme k nim v životě odpor. Tento rozvoj se totiž velmi intenzivně váže na emoce, a když něco děláme s někým, koho máme rádi, tak to prostě rádi děláme (i v dospělosti). Podněty (hra) a pravidla (výchova) s dostatečnou dávkou citu vytváří velmi pravděpodobně úspěšný životní model.

3.4. Sebeúcta

KDYBYCH MĚLA SVÉ DÍTĚ VYCHOVAT ZNOVU

Kdybych měla své dítě vychovat znovu, vybudovala bych pro něj nejdřív sebeúctu a pak teprve dům.

Prstem bych víc malovala a méně hrozila.

Méně bych ho opravovala a víc si s ním vykládala.

Nedívala bych se na hodinky, ale prostě bych se dívala.

Nestarala bych se tak o učení, ale prostě bych se starala.

Chodila bych víc na procházku a pouštěla víc draků na provázku.

Přestala bych si hrát na vážnou, ale vážně bych si hrála.

Proběhla bych víc polí a viděla víc hvězd.

Víc bych ho objímala a mň s ním „válčila“.

Viděla bych v žaludu častěji dub.

Nebyla bych přísná, ale přístupná.

Neučila bych ho lásce k síle, ale naučila bych ho síle lásky.

- Báseň od Diane Loomans -

Sebeúcta se pokládá za součást sebepojetí, které závisí do značné míry na tom, jak se k nám v minulosti, především v dětství, chovali jiní lidé a jak jsme to prožívali my sami. Často se zaměňuje sebeúcta a sebevědomí.

Sebevědomí se týká spíše postoje, jak vystupujeme navenek. Často se porovnáváme s druhými (vzhled, majetek, schopnosti nebo výkony pracovní, umělecké, sportovní, apod.).

Sebeúcta souvisí s vnitřním postojem sám k sobě a s vědomím vnitřních hodnot. Znamená tedy vážit si sám sebe, mít se rád, mít realistický pohled na své schopnosti a mít schopnost zvládnout svůj život, nenechat si ubližovat a využívat se druhými.

Tedy sebevědomí se projevuje spíš navenek, kdežto sebeúcta je zaměřena dovnitř. Sebeúctu můžeme považovat za „imunitní systém osobnosti“ – člověk s vysokou sebeúctou nebude dělat nic, čím by klesl ve vlastních očích. Proto je budování sebeúcty pokládáno za prevenci sociálně nežádoucího chování u dětí. Sebeúcta se vytváří v raném dětství a je odvozena od kvality vazby mezi matkou a dítětem. Velkou roli hrají dotek, hlazení, chování dítěte v náručí.

Jak vybudovat nebeúctu?

- 1. Zájem** – je základní oblastí. Důležité je všimát si dítěte, co dělá, vyjadřovat uznání a dávat zpětnou vazbu. Být empatický, trávit s dítětem co nejvíce času a povídat si s ním. Také mu dopřávat dostatek fyzického kontaktu (objímání).
- 2. Vliv** – dávat dítěti na výběr, nechat ho spolurozhodovat a dát mu příležitost vyjádřit vlastní názor.
- 3. Důvěra** – dávat najevo důvěru v jeho hodnotu a nedávat nálepku (šikula, lenoch, atd.).
- 4. Příležitosti** – stavět před dítě úkoly, které zvládne.

„Jediný člověk, před kterým se neschováme, jsme my sami. Proto stojí za to se trochu poznat.“

- Neznámý autor -

Role školy a organizací dalšího vzdělávání při rozvoji úcty

Mezi nejdůležitější faktory patří osobnost učitele a vychovatele, nejen z hlediska odbornosti, ale zejména jeho lidské kvality. Učitel a vychovatel je přímo zodpovědný za to, jaké způsoby komunikace používá a jaké vztahy se mezi dětmi ve třídě vytvářejí. Měl by vědět, jaké prostředí je ve třídě a jak přispívá k tomu, aby se všechny děti cítily bezpečně, aby byly přijímány a oceňovány navzájem. Měl by být schopen eliminovat/minimalizovat situace, které vyvolávají pocity ohrožení a nedůvěry, kdy se děti vzájemně urážejí, učitel je srovnává veřejně mezi sebou, používá ironii, je náladový a hodnotí je před všemi.

Tipy, jak vytvořit ve skupinách vzájemnou úctu:

- tvořte s dětmi komunitní kruhy tak často, jak to jen jde, a mluve s nimi o všech záležitostech, které se jich týkají
- pracujte společně na pravidlech vzájemné úcty a soužití
- vyjeďte s dětmi na výlety a pobyty, jak to jen jde
- místo hodnocení dítěte poskytněte zpětnou vazbu na situace a vedte je k sebereflexi
- vedte je ke spolupráci a nechte je spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají

V takovém kolektivu se budou děti, vychovatelé a učitelé cítit dobře a jejich vzájemné vztahy se budou kultivovat. Také významně klesne míra agresivity, šikany a problémů s chováním dětí, a zároveň se dosáhne lepších vzdělávacích výsledků.

RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN

Vynikající návody, tipy a doporučení, jak změnit svůj styl výchovy k lepšímu, získáte na kurzech Respektovat a být respektován manželů Kopřivových a paní Nováčkové, nebo v jejich stejnojmenné knize Respektovat a být respektován. Všele doporučujeme!

3.5. Motivace dítěte

„Člověk se naučí rozumět jedině tomu, co miluje.“

- J. W. GOETHE -

Žádná lidská bytost není bez motivace. Veškeré lidské chování je pokus o uspokojení našich potřeb. Proto když řekneme, že některé dítě není motivované určitou činností, vše, co tím říkáme je, že v tuto chvíli, tato aktivita, prezentovaná tímto způsobem, se neshoduje s jeho potřebami. Apatie u dětí neznamená, že ztratily chuť se učit, ale že toto konkrétní učivo tímto konkrétním způsobem není tím, co by jej uspokojovalo. Apatie není problém, je to pouze následek určitého problému. Děti není možné motivovat k něčemu, co je pro ně bezvýznamné. Z hlediska motivace existují dva druhy motivačních sil, vnější a vnitřní:

- **Vnější motivace** – lze ji rozdělit na negativní a pozitivní. Negativní motivační silou může být například „kopanec“ (doslova či obrazně). Většinou tento způsob funguje, výsledný motivační účinek se dostaví okamžitě. Vnější motivační síly ale samozřejmě mají své meze. Pokaždé, když budete chtít dotyčnou osobu znovu motivovat, tak ji budete muset znovu „nakopnout“. Na druhou stranu pozitivní silou mohou být například odměny nebo pochvaly. Jedná se o způsob pobídky, kdy rodiče/nadřízení různě experimentují, aby přiměli své děti/následovníky k vykonávání toho, co od nich chtějí. Bohužel z dlouhodobé perspektivy z hlediska udržování motivovanosti následovníků je to způsob selhávající.

- **Vnitřní motivace** – mnohem efektivnějším způsobem, jak motivovat druhé a udržovat stálou hladinu motivace, je poskytnutí příležitosti, aby lidé motivovali sami sebe. Lze ji rozdělit na negativní a pozitivní. Příkladem negativní vnitřní motivace jsou například osoby s vedoucím postavením, které sahají při vedení druhých k postrkování a svým následovníkům do hlavy neustále vštěpují pocity strachu. Vštěpováním viny si žádoucí chování vynucují také některá náboženství, učitelé nebo rodiče. **Jednoznačně nejlepší a nejefektivnější je vnitřní motivace pozitivní.** Ta uplatňuje prvky zábavy, lásky a ne-pracování. Lidé chtějí přiložit ruku k dílu. Chtějí se cítit potřební. Chtějí ovlivňovat svůj vlastní osud. Chtějí mít zodpovědnost a být důležití. Důležitým činitelem při pozitivním přístupu motivace je dát lidem volnost. Vzhledem k tomu, že si lidé poté přinesou vlastní motivaci, stačí jejich talent pak jen uvolnit tím, že se vytvoří prostředí plné zábavy, v němž kreativita a produktivita přímo vzkvétá.

Motivace jako taková nebo její nedostatek není nedílnou součástí osobnosti dítěte, ale záleží na několika aspektech. Pro její pochopení zde uvádíme „jednoduchý vzorec“:

$$\text{Motivace} = \text{naděje na úspěch} * \text{očekávaný přínos úspěchu} * \text{emocionální prostředí}$$

Tento „jednoduchý vzorec“ může pomoci při pozorování dětí. **Pokud děti nejsou motivovány některou z činností, ze vzorce je čitelné, které hledisko je potřeba prozkoumat:**

- **Naděje na úspěch** – při řešení úkolu potřebují děti cítit optimální míru výzvy, tedy musí být přesvědčeny, že mohou daný úkol splnit. Když děti věří, že daný úkol je pro ně moc těžký, mohou cítit úzkost (strach ze selhání), znepokojivé myšlenky a tělesné příznaky stresu. Tyto stresové příznaky snižují jejich motivaci investovat energii do řešení úkolů, sleví z učení a začnou provádět věci jako oddalování (vyhýbání se) a pokusy utéci od úkolů. Jinými slovy, děti se potřebují cítit kompetentními, že mohou dosáhnout příslušných požadavků a úkolů, které jsou po nich vyžadovány.
- **Očekávaný přínos úspěchu** – Když dítě předvídá, že daná aktivita bude pro ně prospěšná (pokud jde o splnění jeho osobních potřeb), dá svému úspěchu hodnotu. U dětí, které s jistotou očekávají úspěch a svobodně si osvojují pro-výchovné hodnoty (oproti nucení je dělat něco jenom na základě odměny a dalším formám kontrolovaného nařizování), je velmi pravděpodobné, že se samy ochotně zapojí do naučných úkolů a budou schopny předvídat, jestli z dané činnosti budou mít do budoucna prospěch. Pokud děti neumějí vidět, jak daná činnost uspokojí jejich potřeby, nebudou motivovány k zapojení se do aktivity.

K dosažení úspěchu je nutné, aby děti pochopily význam legrace, her, smíchů a lehkomyšlnosti. Důležité je pochopení, jaký význam má zábava, a uvědomění, že stejnou měrou, jakou narůstá zábava, narůstá i míra úspěchu. Ovšem když zábavy naopak ubývá, to je potom tísnivá už jen samotná úvaha, natož snaha ji nějak vyjádřit slovy. **Každý jedinec, který chce dosáhnout velkého úspěchu, musí brát koncepci zábavy vážně.** A právě proto by měla být zábava dokonce tou jedinou věcí, kterou tak vážně budete brát. Zábava umožní dětem nechat mysl plynout bez omezení. Umožní mysli objevovat, experimentovat, ptát se, podstupovat rizika, pouštět se do dobrodružství, tvořit, zlepšovat a uskutečňovat, aniž by měla strach z odmítnutí nebo nesouhlasu.

Mnoho nejdůležitějších vynálezů, zlepšení, teorií a objevů lidstva bylo původně vytvořeno pro účely hry, nebo ze hry vyplynulo jako její přímý důsledek. Vynálezci často nemají ani ponětí, jaký praktický smysl budou jejich vynálezy mít. Oni jsou prostě jen zabraní do zábavy a objevování. Mnoho vynálezů nebylo vytvořeno jako odpověď na určitou potřebu, ale spíše následkem smyslu pro technické mistrovství nebo potěšení vynálezce z vlastního důvtipu.

3.6. Pomoc učitelů a vychovatelů při hledání životního povolání dítěte

JAK JE NA TOM NÁŠ TRADIČNÍ VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM?

Bajka Škola zvířat od Dr. George H. Reavise to vystihuje naprosto přesně...

Jednoho dne se zvířata rozhodla, že se musí nějakým hrdinským činem vypořádat s problémy, kterou s sebou nese „nová doba“, a tak zorganizovala školu.

Zavedla osnovy sestávající z běhání, lezení, plavání a létání. Aby bylo možné osnovy lépe prosadit, všechna zvířata probírala všechny disciplíny.

Kachna byla výborná v hodinách plavání, dokonce lepší než její instruktor, v létání však pouze uspěla a v běhu na tom byla velmi zle. Jelikož běhala opravdu pomalu, zůstávala po škole a zanechala plavání, aby se mohla cvičit v běhu. To pokračovalo tak dlouho, až si ošoupala nožičky a stal se z ní jen průměrný plavec. Průměr byl však pro školu přijatelný, a tak si z toho hlavu nikdo kromě kachny nelámal.

Králík byl v počátku v běhu v čele třídy, ale nervově se zhroutil – měl totiž doučování z plavání.

Veverka výborně lezla, dokud se u ní neobjevilo znechucení z hodin létání, kde ji učitel nutil startovat ze země na strom, místo ze stromu na zem. Z přepětí si zároveň vypěstovala křeč v noze a dostala trojku z lezení a čtyřku z běhu.

Orel byl vůbec problémový žák, ale tvrdě ho „srovnali“. V hodinách šplhu byl na špičce stromu první, ale trval na své vlastní metodě, jak se tam dostat.

Na konci roku dosáhl nejlepšího průměru úhoř, který uměl výjimečně dobře plavat, ale uměl i běhat, šplhat a trochu létat, a byl proto vybrán, aby přednesl řeč na rozloučenou.

Stepní psi chodili za školu a bojovali za svá práva, protože vedení školy odmítlo do osnov přidat hrabání a stavění doupat. Dali své děti do učení k jezevcům a později spolu s veverkami a hraboši založili úspěšnou soukromou školu.

Povoláním zde ovšem nemíníme nějaké zaměstnání nebo profesi, která by popisovala něčí činnost. Taková definice je příliš povrchní. V tomto případě znamená **povolání nejvyšší účel jednotlivce**. Ve starověké Indii to nazývali osobní dharma. Tento účel nebo povolání má ve svém životě každý. A každý z nás byl také štědře obdařen talentem, jenž je k jeho naplnění nezbytný. Význam povolání má pak dvě různé roviny. Za prvé jsou to prostředky vedoucí jednotlivce k největšímu možnému růstu, úspěchu a štěstí. A za druhé je to cesta, jejímž prostřednictvím člověk nejlépe přispívá celému světu.

Role učitele/vychovatele při hledání životní cesty dítěte je velmi důležitá a nezbytná. Stejně důležité je ale také vědomí učitele/vychovatele o jeho silných a slabých stránkách, které dokáže uplatňovat ve svém životě. Pokud učitel/vychovatel věří ve své povolání a dokáže jej ve svém životě aplikovat, má úžasnou příležitost pomoci také dětem při jeho hledání. Problém ovšem nastává, když sami učitelé/vychovatelé tápou v hledání toho, co by je naplňovalo. To, co se jim v životě naskytne, berou jako povinnost a místo aby využili svých talentů a dělali to, co je baví, podřizují se tomu, co k nim přijde. Potom tito lidé mladší generaci učí přesně ten samý neúspěšný vzorec chování a stojí si za tím, že tvrdá práce je ctností, jako kdyby utrpení snad přinášelo nějaké skvělé výhody. Tragickým důsledkem toho pak je, že tito lidé navíc na své zvláštní povolání ani nevěří, natož aby po něm nějak pátrali, nebo se jej dokonce snažili nějak zdokonalit.

Povolání = největší poklad

Povolání není jen nějaká práce nebo zaměstnání. Povolání je vnější vyjádření toho, čím a kým lidé jsou. Je to přirozenost každého z lidí. Povolání je taková aktivita, jejímž prostřednictvím se lidé stávají tím, kým nejvíce chtějí být. Není to nic statického. Povolání se vyvíjí stejně, jako se vyvíjí člověk. Když žije v souladu se svým povoláním, narůstá jeho vliv a moc, neustále hýří inspirací, je studnicí inspirace pro druhé a plně si vychutnává všechny výzvy, které s sebou každodenní život přináší. Jedině tak slouží svému nejvyššímu účelu na tomto světě.

Daná činnost (povolání) by měla:

- být pro vás důležitá
- dávat smysl vašemu životu
- naplňovat vás vědomím vlastního poslání

Americké studie prokázaly, že lidé bez smyslu života stárnou rychleji. Tytéž studie přišly také na to, že nejdůležitějším faktorem zpomalení procesu stárnutí je radost.

Povolání = lék

Příběh 1

Dr. Bernie Segal vypráví v knize *Love, Medicine and Miracles* (Láska, medicína a zázraky) příběh jednoho mladého muže, jehož dotlačila rodina k tomu, aby se stal právníkem. Během právnické praxe mu bylo diagnostikováno pokročilé stadium rakoviny. Jelikož věděl, že mu zbývá málo času, tento mladý muž se rozhodl splnit si svou celoživotní touhu a začal se učit hrát na housle. O rok později příznaky nemoci úplně vymizely. A k právnické praxi se už nikdy nevrátil.

Příběh 2

Norman Cousins ve své knize *Anatomy of Illness* (Anatomie nemoci) popisuje svoji návštěvu u Pabla Casalse, vynikajícího cellisty, kterému bylo tehdy přes osmdesát let a celková slabost mu téměř znemožňovala chodit, oblékat se, a dokonce i dýchat. Byl celý shrbený a ruce měl oteklé a křečovitě sevřené. Přesto se každý den ráno před snídaní potěšil hrou na klavír. Jednou ráno se jeho hraní účastnil i Cousins a byl svědkem následujícího výjevu: „Na zázrak, který měl za chvíli nastat, jsem nebyl vůbec připraven. Jeho prsty se pomalu rozevřely a natáhly se ke klávesám jako poupata ke světlu. Žáda se mu narovнала. Zdálo se, že dýchá volněji. Vyrovnal si prsty na klávesy, a pak už přišly úvodní Bachovy takty. Při hraní si něco mumlal, o čemž mi později řekl, že na tom místě k němu mluvil sám Bach – při těchto slovech si položil ruku na srdce. Potom se vrhl na Brahmsův koncert a jeho prsty, v tu chvíli tak svižné a silné, se míhaly po klávesách neuvěřitelnou rychlostí. Vypadalo to, jako by celé jeho tělo splynulo s hudbou – najednou již nebylo ztuhlé a scvrklé, ale pružné, ladné a úplně osvobozené od trápení artritidy.“

3.7. Negativní důsledky odměn ve výchově

U dětí je důležité pozorovat jejich aktivity, v jejichž rámci používají levou část mozku, tedy **smysluplné učení, které zahrnuje myšlení i citění**. Bez těchto dvou aspektů děti nebudou motivovány, aby se učily to, co po nich vyžadujeme.

Navzdory mnoha přesvědčením odměny nejsou tím, co děti motivuje k učení. Jediné, co odměna způsobí, je to, že motivuje dítě k tomu, aby dělalo to, co my mu určíme. Odměny působí negativně především na tyto oblasti:

- **Na dětskou sebeúctu** – Prvním negativním efektem odměn je, že tyto formy posuzování výkonů u dětí snižují jejich sebeúctu. Pro děti z toho totiž vyplývá, že jejich hodnota závisí na úrovni jejich dosaženého úspěchu. Osoba, která dítě neustále chválí, tak snižuje jeho následné sebehodnocení a hodnocení produktů jeho práce. To zároveň vede k dalším negativním emočním projevům a bezmocným reakcím na chyby, jež dítě udělá. Děti, které jsou chváleny, se stávají méně vytrvalé a více sebekritické, pokud čelí jakýmkoliv nezdarům.
- **Na jejich vnitřní motivaci** – Ochuzení vnitřní motivace je druhým nežádoucím projevem pochvaly nebo dalších odměn, a to především proto, že se jedná o formy řízení disciplíny. Můžete se pokusit přimět děti opakovat chování, které se vám líbí, nebo jimi manipulovat tak, aby dělaly, co vy chcete. Avšak toto ovládání snižuje u dětí jejich vlastní autonomii (sebenasměrování se). Výzkumy dokázaly, že tato ztráta autonomie je přímo zodpovědná za snížení jejich snažení. Výsledkem odměňování dětí potom je snižování vnitřní motivace dětí pro daný úkol.
- **Na jejich přístup k učení a řešení problémů** – Chvály a odměny za dobré výsledky produkují nezdravou formu perfekcionismu. Odměny za dobré výsledky formují děti, které se potom snaží excelovat ve snaze dokázat si svou hodnotu. Tito perfekcionista se bojí chyb a neustále se vyhýbají problémům, jejichž řešení zavání neúspěchem. Dále jsou velmi nervózní, depresivní, mají nízkou sebeúctu a jednají se sebou krutě, když vidí, že se předvedli pod svá očekávání. Jejich vnější motivace je nutí váhat, takže pokud udělají něco méně dobře, než očekávali, mohou obviňovat nedostatek času nebo úsilí, nikoli nedostatek schopností. Tento vzorec se objevuje u autoritativních rodičů, kteří místo aby podporovali vysoké cíle dětí, tak je po nich požadují, dále u rodičů, kteří u svých dětí vyvolávají pocit viny, nebo u rodičů, kteří dětem odejmuli lásku, protože děti udělaly něco pod jejich očekávání, a také to může pocházet ze soutěžení na školách.

3.8. Rizika soutěží ve škole

V říjnovém zpravodaji (2011) SKAV vyšel článek, kde vysvětluje psychologka Jana Nováčková, proč je soutěž ve škole škodlivá. Protože tento článek úzce souvisí s tematikou vlivu rozvoje nadání dítěte, dovolili jsme si tento článek citovat.

J. Nováčková (Společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání): Rizika soutěží ve škole:

V příspěvku se uvádí šest rizik soutěží: návyk na vnější motivaci k výkonu, nízká sebeúcta, návyk reagovat soutěživě i v situacích spolupráce a nedostatek dovedností pro tyto situace, riziko pro morální vývoj a vyšší výskyt agresivního chování. Toho, co se obecně považuje za přínos soutěží (zvýšení výkonu, aktivita, zábava), lze dosáhnout i jinými prostředky – bez rizik, které ze soutěží plynou. Používání soutěží ve výuce je v přímém rozporu s rozvíjením klíčových kompetencí.

Soutěže jsou přítomné v naší škole ve velké míře a zdá se, že většina učitelů v nich nevidí pro děti žádné větší ohrožení. Nedobré důsledky soutěží se připouštět spíše v bezprostředních projevech – v emocionální oblasti (stres pro některé děti), v sociální oblasti (někdy hádky, obviňování členů družstva za prohru, podvody). Proto se také učitelé, kteří používají soutěže, obvykle zaměřují na zmírnění těchto dopadů (např. bagatelizují prohry s poukazem na možnost výhry příště), ale o soutěžích samých příliš nepochybují.

Pokud se negativní důsledky něčeho dostaví až za delší čas, bývá někdy těžké je dát do příčinných souvislostí. Jejich vysvětlení se často hledá v něčem, co se jako evidentně nesprávný jev vyskytuje časově souběžně. Tak tomu bývá i u soutěží. Jejich okamžité „zisky“ – aktivita, zábava, „vyhecování“ k výkonu – nám mohou zabraňovat, abychom je spojili například s poklesem zájmu o činnosti, které nejsou odměňované, s problematickými vztahy ve třídě, se zvýšením agresivity, s potížemi při pokusech o kooperativní výuku, které se projeví za týdnů, měsíců, apod.

Soutěž a konkurz

Pojmem soutěž se označují různé situace. V tomto příspěvku budeme slovem soutěž označovat situaci „nedostatku“ (navozeného uměle), kde dva či více jedinců nebo skupin usiluje o tentýž cíl, ale dosáhnout ho mohou jen někteří. Jejich „osudy“ jsou svázány tak, že výhra jednoho znamená prohru druhého či ostatních (například sportovní utkání), nebo alespoň snižuje jejich šance. Vítězství zde přichází jako sestavení pořadí v dané skupině soutěžících bez ohledu na výkony jiných jinde. Prospěch z vítězství má jen vítěz. Cíl soutěže je jen v ní samé, dále nenásleduje nic (leďa další soutěž). V životě existuje ještě další situace, kterou můžeme označit jako konkurz. Na rozdíl od soutěže jsou dána určitá kritéria, jež je třeba splnit, a někdy se stává, že nikdo z uchazečů není vybrán, protože kritéria nesplnil (občas jsou takto regulovány např. umělecké soutěže, kde 1. cena není udělena). Druhým odlišujícím prvkem konkurzu však je to, že pro toho, kdo nejlépe splnil kritéria, začíná práce ve prospěch věci, ve prospěch skupiny. Příkladem takové situace je výběr na pozici vedoucího – od jeho kvalit bude záviset osud dalších lidí, tím, že byl vybrán, jeho práce začíná, zatímco soutěž výhrou končí. Takovýto charakter má v přírodě třeba i výběr samce v období páření. Poměrování, soupeření není samoúčelné, jako je tomu u soutěží.

Většina učitelů, když hovoří o tom, že soutěžemi připravují děti na život, má na mysli spíše situace konkurzu. Rádi by, aby jejich žáci v životě obstáli, aby byli úspěšní v tom, co jednou budou dělat, aby byli schopni unést úspěch i neúspěch. Úspěch však nemusí mít nutně charakter výhry nad někým, ani neúspěch nemusí být prohrou s někým.

Soutěžemi však můžeme v dětech vytvářet postoje a vést je k chování, které jim nepomohou ani v situacích konkurzu, ani v běžném životě, a které nejsou přínosem ani pro společnost. Můžeme jimi nastartovat trvalou soutěživost, tj. puzení neustále se srovnávat s druhými a snažit se je předčit, dokázat jim, že jsou horší než my sami. To je svým způsobem past na celý život.

Jsme přesvědčeni, že významnou oporou při zvládání životních zátěží a rizik (i situací konkurzu) je vysoká sebeúcta, kterou bychom měli cíleně a systematicky u dětí rozvíjet.

Základní rizika soutěží

Rizika soutěží spočívají především v jejich dlouhodobých důsledcích.

1. Vytvářejí návyk na vnější motivaci k výkonu. Odnaučují děti dělat věci kvůli nim samotným, ale učí je, že jediné důležité je zvítězit, nikoliv dělat věci jak můžeme nejlépe.
2. Učí děti odvozovat pocit vlastní hodnoty hlavně od výkonu, od toho, zda podá lepší či horší výkon než druzí.
3. Budují specifické postoje k druhým lidem – učí je vidět jako soupeře a překážky svého úspěchu, nikoliv jako možné spolupracovníky při vytváření něčeho pozitivního a smysluplného.
4. Jsou velkou překážkou pro osvojení dovedností potřebných ke spolupráci.
5. Tím, že jsou příležitostí k podvodům a podrazům, ohrožují morální vývoj dětí.
6. Ze své podstaty zvyšují agresivitu, a tím zasahují do vztahů, do klimatu třídy.

Podíváme se na tato rizika podrobněji.

Ad 1. Návyk na vnější motivaci k výkonu

Motivy jsou důvody, proč něco děláme. Z vnitřní motivace děláme to, co sami chceme, co nás zajímá, co nás baví. Z vnitřní motivace však také děláme věci, které nejsou příliš zajímavé nebo příjemné – např. udržování pořádku, překonání únavy a dokončení nutné práce, jež nás moc nebaví, dodržení slibu apod. Jsou to ty činnosti (chování), o nichž jsme přesvědčeni, že jsou potřebné a správné, a uděláme je, i když nebude nablízko nikdo, kdo by o tom věděl, nebo na nás „dohlížel“.

Z vnější motivace děláme ty činnosti, které bychom jinak nedělali, v nichž nevidíme valný smysl, neuspokojují naše potřeby, ale uděláme je, abychom se vyhnuli nepříjemnostem (vyčítání, vyhrožování, kázání, tresty...), nebo abychom získali odměnu (či její varianty – pochvaly, udělování znaků prestiže autoritou). Z vnější motivace děláme něco jen do té doby, dokud trvá hrozba nepříjemností nebo příslib odměny či pochvaly.

Když začneme používat odměny pro činnosti, které byly původně vykonávány z vnitřní motivace, nastává její potlačení až úplné zničení. Odměňovaná činnost již nebude vykonávána „jen tak“, bude se vázat jen na situace, kdy bude „nastartovaná“ zvnějšku (příslibem odměny, včetně odměny být vítězem v soutěži, nebo trestu). Toto dělá v podstatě i známkování – během několika málo týdnů v 1. třídě se působením včeliček, hvězdiček a jedniček utlumí původní (velmi vysoká) vnitřní motivace dětí k učení.

Čím častěji je dítě vystavováno situacím s vnější motivací, tím větší návyk se na tuto motivaci vytváří.

Protože soutěže jsou jednoznačně situací založenou na vnější motivaci, přispívají také k závislosti na vnější motivaci („zadarmo ani kuře nehrabe“).

Ad 2. Odvozování vlastní hodnoty hlavně od výkonu

To, jak vidíme sebe sami, jak o sobě smýšlíme, významně ovlivňuje naše chování. Vnímat sebe sama jako hodnotného a kompetentního člověka, vážit si sám sebe – tedy mít vysokou míru sebeúcty – představuje v životě člověka významný pozitivní faktor pro zvládnání životních zátěží, je to předpokladem pro spokojený život i ochranou před nemorálním chováním.

Abychom porozuměli, co s tím mají společného soutěže, je třeba si odlišit pojem sebevědomí a sebeúcta. Sebevědomí má svůj zdroj především ve srovnávání se s druhými (např. ve výkonech, vzhledu, inteligenci, úspěšnosti, oblíbě apod.). Sebeúcta se vztahuje spíše k tomu, kdo jsme, jakou máme hodnotu jako lidé. Souvisí také s morálními hodnotami dané kultury, s tím, jak se člověk cítí užitečný, potřebný pro ostatní. Člověk s vysokou mírou sebeúcty si je vědom svých předností, ale i svých rezerv. Neobává se přiznat své chyby a snaží se o nápravu. Uznává a dovede ocenit sebe i druhé.

Soutěže mohou významně ovlivňovat sebevědomí – zvyšovat ho při vítězstvích, snižovat při porážkách. Mít dobré sebevědomí není nic špatného, jsme ale přesvědčeni, že pro úspěch i štěstí člověka, pro jeho vztahy a překonávání obtížných situací je mnohem důležitější dobrá sebeúcta. Sebeúcta není závislá na mínění druhých. Odvozovat svou hodnotu od toho, zda jsem v něčem lepší než druzí, nebo dokonce jen od faktu, že je v něčem porazím, je zničující pro vytváření dobré sebeúcty. Lidé s dobrou sebeúctou se nepotřebují povyšovat nad druhé, nepotřebují jim dokazovat, že jsou horší než oni. Dělají to, co považují za správné, bez ohledu na to, zda za to dostanou nějakou odměnu. Dítě se potřebuje naučit vidět samo sebe jako někoho, kdo je pro druhé důležitý, a to bez ohledu na své výkony. Pro vytváření sebeúcty jsou rizikové situace, kde dítě může získat pocit, že druzí lidé ho budou přijímat a milovat jenom tehdy, když bude splňovat jejich nároky, nebo jen tehdy, když dokáže, že je lepší než druzí. Soutěže mezi tyto situace bezesporu patří.

Ad 3. Soupeři, nebo spolupracovníci?

Ve škole i ve skutečném životě jsou situace, kdy jde především o řešení problému, o zvládnutí věci k prospěchu všech. Návyk vidět ostatní především jako soupeře, kteří mne potenciálně ohrožují (tedy již rozvinutá soutěživost jako víceméně stabilní vlastnost), vede k tomu, že tito lidé i v situacích, v nichž je potřebná hlavně spolupráce, produkují chování s rysy typickými pro soutěž: kontakty s ostatními jsou méně časté, dochází ke skrývání informací, které by mohly přispět k řešení problému, ani rozumný ústupek se neudělá, aby to nebylo interpretováno jako slabost, může docházet k přetížení (není návyk na dělbu práce), důvěra v druhé je nízká, permanentní ostražitost a napětí vyčerpávají, podezřívavost ničí vztahy, přiznat chybu se považuje za nepřijatelné, na vině musí být vždy ti druzí, apod. Soutěživost se může přenášet dokonce i do intimnějších vztahů (rodina, partnerství, přátelství) a může být důvodem k jejich neuspokojivému stavu. Výzkumy ukazují, že lidé preferující spolupráci mají na druhé realističtější pohled, zatímco soutěživí předpokládají stejné chování u všech ostatních.

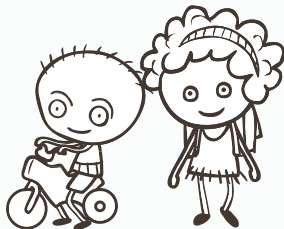
Soutěživost je v literatuře jednoznačně považovaná za naučenou (řadu autorů cituje např. A. Kohn v knize No Contest). Škola je prostředím, kde se děti setkávají především se soutěžením – buď jasně strukturovaným (organizování soutěží v rámci třídy, školy, mezi školami), nebo skrytým (známkování, srovnávání dětí mezi sebou – cení se být lepší než druhí, vyzvedává se osoba, spíše než aby se hovořilo o chování, o tom, co se udělalo dobře). Antropologické studie (M. Meadová, J. Henry) ukazují, že jsou kultury, kde se takovéto chování považuje za kruté (různé domorodé kmeny), a také že jsou rozdíly v preferenci soutěživého nebo kooperativního chování u různých národů (Whitingová & Whiting).

Ad 4. Učit děti spolupráci je velmi důležité

Výzkumy, které porovnávaly výsledky kooperativní výuky s výukou, kde pracovali žáci individuálně nebo soutěživě, jasně prokázaly lepší výsledky kooperativní výuky jak v oblasti znalostí, tak v osvojení řady sociálních dovedností. To odporuje mýtu, že soutěže zlepšují výkon. Navíc nevytvářejí příležitost pro rozvoj důležitých dovedností (naslouchat, oceňovat druhé, dělit se o materiál a pomůcky, nabídnout pomoc i žádat o pomoc, účinně se na něčem domlouvat, najít konsensus, ověřovat si porozumění atd.). Učitelé, kteří se snaží o kooperativní výuku, vědí, jak důležité tyto sociální dovednosti jsou – bez nich se práce ve skupině nemůže dařit. Děti se jim učí zejména v situacích spolupráce. Z ní pak vzniká větší citlivost k potřebám druhých, umění vidět situaci z perspektivy jiných lidí, buduje se pocit důvěry jako předpoklad pro otevřenost, férovost, vstřícnost v jednání.

Ad 5. Riziko pro morální vývoj

Soutěže vytvářejí i prostor pro chování, které může ohrožovat morální vývoj dětí – drobné či větší podvody, poškozování soupeře, lhaní, svalování viny za prohru na někoho jiného. Dospělí nemají šanci odhalit všechny projevy takového chování. To představuje pro děti, jejichž morální vývoj není zdaleka ukončen, velká rizika. Neodhalené morální přestupky vedou k tomu, že děti nemají možnost zažít a uvědomit si, že je jejich chování nepřijatelné, ani nedostanou příležitost věc napravit.

Ad 6. Agresivita

Soutěž je svou podstatou druhem agrese (tj. vědomě způsobit újmu druhému). Již před půl stoletím byly provedeny výzkumy, v nichž na letních táborech byly děti rozděleny na dvě soupeřící skupiny. Předpoklad, že samotné uspořádání do soutěživého prostředí vyvolá nárůst agresivního chování, se plně potvrdil. Naštěstí jsou i důkazy o tom, že odstranění soutěží ve všech jejich otevřených i skrytých formách (např. vystavování jen nejlepších výkresů, nabídka, že kdo první udělá cvičení, dostane jedničku, apod.) vede ke zlepšení vzájemného chování dětí ve třídě. V době, kdy školy čelí nebývalému výskytu šikany nebo ničení věcí dětmi, stojí tato zjištění za úvahu.

Co namíto soutěží

Aktivita, zábava, uvolnění, změna – to se obvykle označuje jako přínosy soutěží. Dobré se zdá být i „vyhecování“ k výkonu, poznání svých možností. Cena za tyto pozitivní stránky je však příliš vysoká. Jsme přesvědčeni, že toho všeho se dá dosáhnout i bez soutěží. Pokud mají soutěže současně zábavný či hravý charakter, lze přeměňovat soutěživá pravidla na kooperativní. Např. při vybíjení lze zařadit pravidlo, že ten, kdo je zasažen míčem, zůstane stát a může být vrácen do hry kýmkoliv z ostatních hráčů. Kde hra vyžaduje dvě družstva stojící proti sobě, lze družstva v průběhu hry několikrát promíchat, apod. Pro děti je důležité ukázat, co umějí. Příležitostí jsou různé přehlídky, které nemusí vůbec obsahovat vyhlásování vítězů. Ve škole by se měly ve třídě vystavovat všechny práce (pokud s tím děti budou souhlasit), aby si děti mohly samy porovnat svůj výkon s výkony druhých, vidět, co je možné udělat jinak či lépe. To je úplně odlišná situace od srovnávání, které je veřejné a provádí ho autorita.

Pro udržení vnitřní motivace se uvádějí tři podmínky známé jako „3 S“ (Kohn, 1998): **SMYSLUPLNOST – SPOLUPRÁCE – SVOBODNÁ VOLBA**. Pro učitele to může být velmi praktický nástroj při přípravě hodin – projít plánovanou výuku z hlediska těchto tří podmínek může významně přispět ke kvalitě výuky. Čím lze přiblížit ještě víc smysluplnost obsahu i činností? Co lze změnou instrukce přeměnit z individuální či dokonce soutěživé práce na spolupráci – alespoň ve dvojicích? Co lze dávat dětem na výběr?

Soutěže a klíčové kompetence

Soutěže svými dopady brání rozvíjení kompetence k učení – celoživotní vzdělávání má jako základní podmínku vnitřní motivaci k učení, tu, jak bylo zmiňováno výše, soutěže velmi snižují. Soutěživé prostředí také omezuje komunikaci, vytváření soupeřivých postojů není v souladu s občanskými kompetencemi. Rovněž pracovní kompetence vyžadují zaměření na co nejlepší provádění práce, nikoliv zaměření na poražení druhých. Mezi psychosociálními podmínkami potřebnými k úspěšné realizaci RVP se uvádí bezpečné klima. Soutěživé prostředí a bezpečné klima jsou pojmy, které se navzájem vylučují.

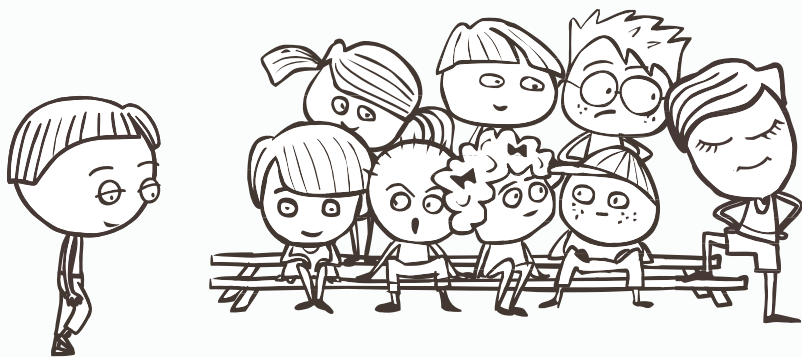
3.9. Podpora nadání mezi umělců

Jedním z nejdůležitějších úkolů v dětství je navázat přátelství s ostatními dětmi. Sociální vývoj a talent dítěte se významně urychlí, pokud si najde vhodnou skupinu kamarádů, kde je jeho talent podporován. Pokud se dítěti v období raného či středního dětství podaří nalézt kamaráda ve svém věku, který je stejně nadaný, jako je ono samo, může to pro něj znamenat zkušenost, jež mu změní život. Takový kamarád pak může dítěti pomoci pochopit, přijmout a také plně sdílet pocity pramenící z jeho specifického vývoje. Děti a studenti v různých výzkumných studiích projeví touhu po kontaktu s kamarády, kteří mají podobné zájmy a schopnosti, a také potřebu sdílet s nimi své pocity.

Mimořádně nadaní jedinci svou odlišnost od vrstevníků často velmi silně vnímají, což je nejobtížnější právě v období dospívání. Mají pocit, že se k nim vrstevníci kvůli jejich nadání chovají jinak, a vnímají proto své nadání spíše jako sociální handicap. Někdy se proto snaží své nadání skrýt nebo neprojevat, aby je okolí lépe přijímalo a nedostali se ve třídě do izolace.

V případě, kdy je mimořádně nadané dítě v kolektivu vrstevníků osamoceno, mu může pomoci učitel, který by měl ve třídě zajišťovat vzájemnou spolupráci všech dětí, což může být podporováno společnými zážitky při různých nesoutěžních aktivitách, apod. Je velmi důležité si uvědomit, že pokud jsou učitelé/vychovatelé těmi, kdo mají ve škole zlepšovat vztahy mezi dětmi, nesmějí „neobvykle“ nadané dítě jakkoliv upřednostňovat před ostatními spolužáky, aby se ostatní děti necítily méněcenné, neboť jak bylo již mnohokrát zmíněno, každé z dětí je svým způsobem nadané, a záleží potom pouze na vnějším prostředí (rodiče, společnost, škola), jakým směrem se bude jeho talent vyvíjet a zlepšovat.

Je důležité upozornit, že **samotné označování dětí za mimořádně nadané způsobuje podstatně více problémů, než kolik v tom nalezneme přínosů.** Tyto závěry potvrzuje celá řada zahraničních studií. Ač se to může jevit jako přirozené a pravděpodobné, protože jsme často v takovém prostředí sami vyrostli, **snažme se jakkoliv vyhnout porovnávání dětí mezi sebou, ať už v rámci školní třídy** (podívejte se na Janu a buďte jako ona), **mezi sourozenci v rodině** (mladší bratr je nadanější než starší, tak s tím starším nebudeme ztrácet čas), **mezi přáteli** (moje Anička je nadanější než váš Honza), nebo jakékoliv jiné dětské skupiny. To, co se v mládí může zdát jako banální věc, pak v dospělosti vede k nedostatku sebevědomí, nespokojenosti s vlastním životem, neschopnosti daného jedince se prosadit nebo dokonce k psychickým problémům. Pro představu se stačí zamyslet a podívat se kolem sebe, jak dopadlo upřednostňování konkrétního dítěte.

Místo toho **je důležité děti učit vzájemným odlišnostem mezi jednotlivci s cílem prohloubit schopnost jejich vzájemné spolupráce a komunikace, aby se doplňovali a pomáhali si.** Jen tak můžeme vychovat silné jedince bez osobních psychických bloků, předsudků a strachů, což v důsledku povede ke vzniku silné generace, která bude důstojným, ne-li lepším nástupcem té naší.

Věděli jste, že existuje naprosto zřetelný vztah mezi datem narození a pravděpodobností, že vaše dítě bude velice úspěšné v určitém sportu? Teprve v 80. letech 20. století na to upozornil kanadský psycholog Roger Barnsley a nazval to jako „fenomén relativního věku“. Narazil na to úplně náhodou při jednom hokejovém zápase, kdy si detailně přečetl data narození jednotlivých hráčů. Důkladnou analýzou zjistil, že nejvíce hráčů se narodilo v lednu, další v pořadí je únor, dále pak březen, a tak dále. Barnsley zjistil, že v lednu se narodilo 5,5x více hokejistů než v listopadu. To samé pak zjistil u hráčů NHL. Toto pravidlo se prolínalo celou kanadskou hokejovou ligou – 40 % hráčů se narodilo v rozmezí leden-březen, 30 % hráčů v dubnu-červnu, 20 % v červenci - září a pouze 10 % hráčů se narodilo v říjnu-prosinci.

Vysvětlení tohoto jevu je nicméně poměrně prosté. Nemá nic společného s astrologií a na prvních třech měsících v roce není ani nic magického. Jde jednoduše o to, že rozřazování do věkových kategorií končí v kanadském hokeji 1. ledna. Hráč, který má desáté narozeniny až 2. ledna, pak hraje po zbytek roku s devítiletými chlapci, přičemž v tomto dětském věku představuje dvanáctiměsíční mezera obrovský rozdíl v tělesné vyspělosti.

A jelikož v Kanadě (jakožto do hokeje nejvíce poblázněná země na světě) začínají trenéři vybírat do týmů hráče už kolem věku devíti a desíti let, není divu, že větší talent spatřují ve větších a šikovnějších chlapcích, kteří měli k dobru několik měsíců navíc.

A co se stane, když se malý hráč ocitne v takovém elitním družstvu? Dostane se mu kvalitnějšího výcviku, za sezonu odehraje padesát či pětasedmdesát zápasů namísto dvaceti a trénuje dvakrát až třikrát víc než jeho méně úspěšní kamarádi v nižších ligách. Zpočátku nespočívá jeho výhoda ani tak v tom, že je nějak herně lepší, nýbrž že je prostě o něco starší. Ale ve třinácti čtrnácti letech, po všech těch nesčetných hodinách tréninku se zkušenějšími kouči, už rozhodně lepší je, takže se s větší pravděpodobností dostane do Major Junior A ligy, a odtud ještě výš. Psycholog Barnsley tvrdí, že tento typ nerovnoměrného věkového rozložení je důsledkem tří faktorů – selekce, třídění podle schopností a rozdílné praxe. To znamená, že když někdo rozhodne, kdo je v raném věku dobrý a kdo ne, když nato oddělí „talentované“ od „netalentovaných“ a když nakonec těm „talentovaným“ zajistí kvalitnější praxi, pak poskytuje malé skupince šťastlivců narozených blízko po konečném termínu výběru obrovskou výhodu.

A školy dělají totéž. Základní a střední školy by mohly zařazovat žáky narozené mezi lednem a dubnem do jedné třídy, mezi květnem a srpnem do druhé a mezi zářím a prosincem do třetí. Pak by se mohly děti učit a soutěžit se svými vrstevníky. Takový systém by znamenal jistě administrativní komplikace, ale nemusel by být nutně o mnoho dražší a dal by rovnou šanci všem, kdo se ne vlastní vinou ocitli v nevýhodné pozici oproti ostatním dětem. Jinými slovy, mohli bychom velmi snadno převzít otěže nad mašinérií úspěchu, nejen ve sportu, ale i v důležitějších oblastech lidského života. Jenže se nám do toho nechce. Ale proč? Protože lpíme na představě, že úspěch je prostým důsledkem osobních zásluh a že prostředí, v němž vyrůstáme, a pravidla, která si jako společnost stanovujeme, nehrají žádnou roli.

4. Nástroje pro identifikaci nadání a silných stránek

V současné době existuje široké množství diagnostických testů a nástrojů, jež slouží ke zjištění úrovně nadání/talentu, typu osobnosti, určení silných a slabých stránek a celé řady vlastností, které je potřeba znát pro vlastní osobní rozvoj. S těmito nástroji či testy pracují převážně odborníci v daných oblastech, aby pomohli rodičům, učitelům, vychovatelům i dětem poznat jejich vlastní schopnosti a dovednosti, v nichž by se měli dále rozvíjet. **Vybrali jsme ty nejznámější nebo nejlepší nástroje, které lze využít pro identifikaci nadání/talentu dětí i dospělých.**

Pro vás jako pedagogické pracovníky či vychovatele je jednou ze základních cest, jak svůj talent najít, obrátit se zpět do minulosti a chvíli přemýšlet, co vás jako děti nebo náctileté nejvíce bavilo. Právě v té době jste totiž nebyli nijak zatíženi potřebou vydělávat peníze pro svou rodinu. Uvedme si několik otázek pro zamyšlení:

- S čím jste si jako děti hráli?
- Co jste vyráběli?
- Co vás skutečně bavilo a vydrželi jste to dělat hodiny nebo dny?
- V čem jste vynikali nad ostatními?
- Jaké byly nejšťastnější momenty ve vašem životě, kdy jste měli pocit dosažení nějakého úspěchu?

Hledáním odpovědí na tyto a podobné otázky byste si měli uvědomit, kde leží hlavní těžiště vašeho talentu. Podobným způsobem můžete následně pozorovat a zkoumat nejen své děti, ale i ty ve svém okolí. Postupně si tak začnete uvědomovat jednotlivé individuality a jedinečnost, která vás obklopuje. Vybízejte děti k novým činnostem, aby si co nejdříve vyzkoušeli co nejširší škálu nových zážitků a zkušeností. Jen tak jim umožníte co nejdříve „objevit“ jejich milovanou činnost, jež je může při správné stimulaci a podpoře provázet po celý jejich život.

4.1. IQ – Inteligenční kvocient

Základní definice

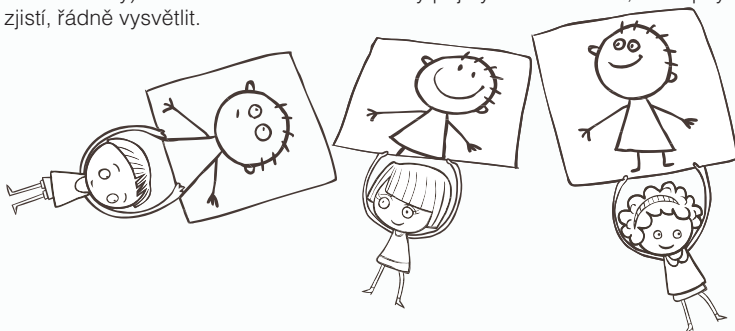
IQ je nejvíce propagovaný a rozšířený způsob hodnocení schopností a nadání dětí i dospělých. Setkáváme se s ním v novinách, televizi nebo školách. První z testů byl vypracován již v roce 1906 Francouzem Alfredem Binetem. Jen málokterý z lidí, kteří se zájmem IQ test vyplňují, tuší, co to inteligenční kvocient vlastně je. Jde o poměr mezi mentálním věkem (v čitateli) a skutečným fyzickým věkem člověka (ve jmenovateli). Tento poměr vynásobíme stem a dostaneme IQ. Čím vyšší je mentální, rozumový věk dítěte než ten skutečný, tím vyšší je jeho IQ. A naopak, čím je nižší mentální věk oproti skutečnému, tím nižší je IQ.

Více informací najdete na www.iq-tester.cz, www.mensa.cz nebo cz.iq-test.eu.

Oblasti použití

IQ testy slouží u přijímacích zkoušek, protože je lze použít k předpovědi budoucích problémů s učením. V ČR testování IQ pro širokou veřejnost provádí Mensa ČR. Její testy lze absolvovat vždy ve vybraných termínech a městech několikrát do roka. Testy IQ používané Mensou ČR vycházejí ze Stanford-Binetovy škály a Cattellovy teorie inteligence a jsou zkráceny pro účely plošného testování. Jejich objektivita je proto oproti profesionálním testům do určité míry nižší. Mimoto existuje velké množství IQ testů na internetu, placených i zdarma, jejichž kvalita se velmi různí. Organizace Mensa správně upozorňuje na jejich úskalí. Měří především logickou inteligenci, nikoli její další složky. Také bychom neměli zapomínat na to, že výsledek testu je jedna věc, a naše každodenní chování věc druhá. Důvěřujeme tedy svému každodennímu jednání. To odráží naši inteligenci dost přesně, pouze se nedá vyjádřit číslem. Výsledek testu IQ postihuje jen část našich schopností, a proto bychom ho neměli přeceňovat.

Profesionálnímu testování IQ se věnují dále kliničtí či poradenští psychologové. Komplexní vyšetření inteligence psychologem zabere většinou 60–90 minut, v mnoha případech je tato služba hrazena státem (pedagogicko-psychologické poradny, zdravotnická zařízení). Psychologové ovšem měření inteligence provádějí s ohledem na řešení konkrétních problémů klienta (např. zjišťují mentální kapacitu žáka pro zvládání výběrové školy, případně omezení pracovní zátěže pacienta po závažném zranění hlavy). Je vhodné si nechat všechny pojmy z testování IQ, které psycholog zjistí, řádně vysvětlit.

Využití metody při zjišťování nadání u dětí

Když se dítě vyvíjí přiměřeně svému věku, tedy naprosto průměrně, činí poměr mentálního i skutečného věku 1 a jeho IQ je tedy 100. Průměrné IQ se pohybuje v rozmezí 90–110. U IQ nad 120 hovoříme o nadprůměrné inteligenci, u IQ pod 90 o pásmu mírného podprůměru. Inteligenční kvocient však není žádný tachometr našich schopností. Je to pouze číslo, které ukazuje naši pozici v populaci. Je jistě symbolem inteligence, ta má ovšem svůj profil, své složky. Dítě, u něhož najdeme v určité oblasti snížené schopnosti, je může mít v jiné oblasti zcela nadprůměrné. Zkušený psycholog bere při interpretaci testů v úvahu i další faktory. Třeba možnost momentálního selhání, kterou u konkrétního dítěte zavinila tréma, oslabení po nemoci, starosti, atd. Nebo to, že některým dětem nevyhovují testy na čas, mají raději zkoušky bez časového omezení. V každém případě se bude psycholog zamýšlet nad případným rozparem mezi naším prospěchem a výkonem u zkoušek.

IQ A STUDIE STOLETÍ – TERMITI

Lewis Terman – mladý profesor psychologie ze Stanfordovy univerzity – začal v roce 1921 se studií, která probíhala několik desítek let v USA. Jejím cílem bylo identifikovat ty nejchytřejší a největší talenty své doby. Jednalo se o největší studii v moderních dějinách (250 000 dětí). I přes své závěry, že jen talent (v tomto případě IQ) nám výsledek nezajistí, tak je mýtus kolem geniality nadaných jedinců stále velice aktuální.

V počátku studie poslal Terman do kalifornských základních škol tým dotazovatelů. Tamější učitelé měli vybrat nejbystřejší žáky své třídy. Ti pak podstoupili IQ test. Horních deset procent žáků dostalo druhý test, a kdo jej napsal alespoň na 130 bodů, dostal ještě třetí test. Na základě této sady pak Terman vybral ty nejlepší a nejchytřejší. Během celého projektu prošel výsledky více než 250 000 dětí ze základních a středních škol a objevil 1470 jedinců, jejichž průměrné IQ činilo přes 140 bodů, přičemž nejvyšším dosaženým výsledkem bylo 200 bodů. Tato skupina mladých géníů dostala přezdívku „Termiti“ a stala se předmětem jedné z nejslavnějších psychologických studií všech dob.

Po zbytek života své svěřence Terman monitoroval, testoval, měřil a analyzoval. Zaznamenával jejich školní výsledky, zapisoval choroby, mapoval duševní zdraví a vedl si pečlivou evidenci všech pracovních úspěchů. Svá zjištění celou dobu zanášel do tlustých červených svazků s názvem Genetická studie géníů. Terman věřil, že pro člověka není nic důležitějšího než inteligence, snad kromě morálky. Věřil, že právě z jedinců s vysokým IQ musíme vybírat tahouny vědeckého pokroku, umění, politiky, vzdělání a všeobecného blaha. Terman byl přesvědčen, že jeho Termiti jsou předurčení stát se budoucí elitou USA.

Řada Termanových myšlenek a postřehů je dodnes středobodem našeho pohledu na fenomén úspěchu. Jednoduše nám to velí naše intuice. Na školách existují programy pro „nadané“. IQ testy jsou mnohdy součástí přijímacích na elitní vysoké školy. Vysoce profilované technologické firmy jako Google nebo Microsoft pečlivě měří kognitivní schopnosti svých potenciálních zaměstnanců, nebo vycházejí z téhož paradigmatu – jsou přesvědčení, že lidé s nejvyšším IQ mají také největší kariérní potenciál.

Když Termiti dospěli, byl už Termanův objev nepřehlédnutelný. Někteří jeho děťští géniové začali psát knihy a odborné články a dařilo se jim i v podnikání. Několik jich kandidovalo na politickou funkci a byli mezi nimi i dva soudci nejvyššího soudu, jeden městský soudce, dva členové kalifornského parlamentu a jeden vysoký státní úředník. Ale jen hrstka těchto géníů se stala celostátně známými osobnostmi. Termiti si obecně vydělávali slušně, ale nikterak mimořádně. Většina z nich měla kariéry, které bychom mohli hodnotit přinejmenším jako všední, a překvapivě mnoho jich skončilo na pozicích, které i Terman označil za zklamání. Ptáte se, jestli z této pečlivě vytříbené skupiny géníů vzešel nějaký laureát Nobelovy ceny? Inu, Termanovi dotazovatelé na počátku experimentu testovali dva mladíky, kteří později Nobelovu cenu získali – oba ale při testování zamítlí. Ani jeden neměl dostatečně vysoké IQ.

...

Sociolog Pitirim Sorokin ve své zničující kritice onoho pokusu ukázal, že kdyby Terman jednoduše sestavil náhodnou skupinu žáků z podobného rodinného zázemí a na IQ by vůbec nebral ohled, byl by svědkem téměř stejných životních peripetií jako u svých pracně vybraných géníů. Takzvaná talentovaná skupina není v žádném představitelném případě podle žádného myslitelného měřítka talentovaná jako celek. V době, kdy Terman vydal čtvrtý svazek svých Genetických studií géníů, termín „géníus“ prakticky přestal používat. „Viděli jsme,“ konstatoval Terman s nádechem zklamání, „že vazba mezi intelektem a úspěchem v životě není ani zdaleka jednoduchá.“

Od Termanových časů provedli psychologové obrovské množství výzkumů ve snaze zjistit, jaký vliv má IQ člověka na jeho úspěch v reálném životě. Lidé na spodní škále – s IQ 70 a nižším – jsou považováni za mentálně postižené. Hodnota kolem stovky je průměrná, jen o kousek více potřebuje člověk k absolvování bakalářského titulu. Náročnější postgraduální programy pak vyžadují IQ kolem 115. Je v tom ale háček. Souvislost mezi IQ a úspěchem má svou mez, která činí zhruba 120 bodů. Cokoliv nad ni se již nepromítá do žádné měřitelné výhody v reálném životě. Vyzrálý vědec s IQ 120 má stejnou šanci získat Nobelovu cenu jako jeho kolega s IQ 180.

Ze studie Termitů je patrné, že způsob hodnocení mimořádně nadaných jedinců podle hodnoty IQ zřejmě není to pravé, jak děti hodnotit. Rádi bychom tím nastínilí myšlenku odlišného přístupu k tématu nadaných dětí, protože zaměření se na jeden druh výsledků může podle uvedeného textu vést pouze k tomu, že můžeme přehlédnout ty, kteří mají potenciál i jinde než ve vysoké hodnotě svého IQ. Psycholog Barry Schwartz dokonce nedávno navrhl, aby elitní univerzity hodily své složité přijímací rituály do „žita“ a studenty vybíraly obyčejným losem z lidí, jejichž IQ přesáhne určitou kritickou mez. Jednoznačně to svědčí o pohledu na skutečný stav věci.

4.2. EQ - Emoční inteligence

Základní definice

Jedná se o ukazatel, který hodnotí lidskou schopnost zacházet s emocemi a spolupracovat se sociálním okolím. První zmínky o konstruktu emoční inteligence se datují již někdy kolem roku 1920, ale jejich praktické využití bylo zrealizováno až v roce 1990 pány Saloveyem a Meyerem. Od inteligenčního kvocientu (IQ) se liší tím, že hodnotí lidské vlastnosti, které mají co do činění s city, emocemi a veškerou komunikací s okolím. Nehodnotí myšlenkové schopnosti, ale složky empatie, sebeovládání, sebeuvědomění, motivace a společenské obratnosti. Lidé vnímají své okolí a podněty z něj (např. pohyb rukou, gestikulaci, oční kontakt, mrkání, intenzitu hlasu, vibrace, reakce druhé strany, odsednutí atd.) jako informace, se kterými dále pracují. Schopnost poznání a práce s těmito informacemi emocionální kvocient také hodnotí. Emoční kvocient určuje míru schopnosti vcít se, ovládat náladu, přizpůsobit

se, být nezávislý, přátelský, laskavý, vnímat úctu, oblíbenost, vytrvalost. Je součástí sociální inteligence, která zahrnuje schopnost sledovat vlastní i cizí pocity a emoce, rozlišovat je a využívat těchto informací ve svém myšlení a jednání. Nelze jej měřit jako IQ. EQ je mnohem méně geneticky zatíženo než IQ.

Více o EQ najdete na www.eqtesty.cz.

Oblast použití

EQ se staví vedle IQ jako další indikátor, který má vliv na úspěšnost životní dráhy. Lidé s vyšším nebo vysokým EQ mají dobré předpoklady být dobří manažeři, vůdčí osobnosti, poradci, ale také přátelé, milenci a partneři. Mají tedy velký potenciál uplatnění ve společnosti. Dokážou předpovídat problémy (konflikty) dříve, než se zcela rozvinou, tudíž jim jsou schopni zabránit. Ovládají komunikaci a vyjadřování, díky kterým rozumějí svému okolí a okolí rozumí jim. Emoční inteligence je zastoupena stejně u mužů jako u žen, každé z pohlaví ale vyniká v trochu jiných složkách. EQ testy v současné době nejsou tak rozvinuté a rozšířené jako IQ testy. Většina z těch, které existují, nesplňují kompletně požadavky odborné veřejnosti a jejich výpovědní hodnota je omezená. To se dá přičíst na vrub neustálému vývoji definice a vymezení EQ.

Využití metody při zjišťování nadání u dětí

Všichni lidé disponují emocemi a jsou jimi ovlivňováni. Patrně se však liší ve schopnosti své emoce a emoce ostatních vnímat, usměrňovat je a využívat je v osobním a pracovním životě jako pomoc při orientaci v různých situacích a při rozhodování. Oproti IQ testu lze testu EQ vytknout, že nemá žádnou stupnici, a nelze tak stanovit jeho přesnou, nebo alespoň přibližnou vypovídající hodnotu. Je neoddiskutovatelné, že kvalita emoční inteligence ovlivňuje naše prožívání života (např. schopnost prožívat štěstí), ovlivňuje důvěru ve vlastní síly, schopnost motivovat sebe sama a dosahovat toho, co chceme, stejně jako jednat s druhými lidmi. Při zhruba stejné inteligenci rozhodují o úspěchu v životě i ve škole emoční kvality. Klasickou školní situací, kde se projevuje schopnost zvládat emoce, je dovednost zvládat trému a úzkost během zkoušení. Emoční inteligenci se děti učí napodobováním. Emoční inteligenci je možné zvyšovat tréninkem i v dospělém věku. Emoční dovednosti se nenaučíme nikde ve škole, ale jedině a naostro ve vlastním životě. I když existují jisté metody, jak si jich všimnout a rozvíjet je už u malého dítěte.

Například odstrkované děti mají zvláště vysoké riziko, že nedostudují. Ve srovnání s dětmi, které mají kamarády, bývají osamělé děti vyloučeny ze školy dvakrát až osmkrát častěji. Jedna ze studií odhalila, že zhruba čtvrtina dětí, jež patřily na základní škole mezi neoblíbené, byla před dokončením střední školy ze studií vyloučena. Není divu. Představme si, že třicet hodin týdně trávíte v prostředí, kde vás nemá nikdo rád.

4.3. StrengthsFinder

Základní definice

V roce 1998 začal americký tým vědců ze společnosti Gallup pod vedením Donalda O. Clintona a Toma Ratha aplikovat výsledky svých studií o talentu. Na základě Gallupova 40letého výzkumu talentů a silných stránek byla vytvořena definice 34 nejběžnějších talentů.

Původ slova StrengthsFinder vychází z anglického překladu Strengths (silné stránky) a finder (hledání). Tedy jde o hledání silných stránek za účelem zjištění, které talenty jsou nejsilnější a na které má smysl se zaměřit a dále je rozvíjet. Dle Gallupu má mnohem větší význam rozvíjet se v tom, v čem jsou lidé dobří, než vydávat spousty energie na rozvíjení svých slabších stránek. Základem je pochopení vlastních silných stránek, abychom je mohli dále zdokonalovat, využívat v běžném životě, což nás povede nejen k lepším výsledkům, ale především k vnitřní spokojenosti.

Více o StrengthsFinder najdete na www.strengthsfinder.com nebo www.silnestranky.cz.

Dětská verze StrengthExplorer je dostupná na www.strengthsexplorer.com.

Jazyk 34 talentů podle StrengthsFinder

Vzhledem k tomu, že neexistuje český překlad, uvádíme názvy jednotlivých talentů v původním anglickém názvosloví s určitou základní definicí talentů.

- 1) **Achiever** – tito lidé mají velké množství energie a dokáží tvrdě pracovat. Cítí velké uspokojení z toho, když jsou zaneprázdnění a produktivní.
- 2) **Activator** – tito lidé mohou uskutečňovat věci tím, že dokáží přeměnit nápady a myšlenky v akci. Jsou často netrpěliví.
- 3) **Adaptability** – tito lidé preferují „jít s časem dále“. Mají sklon být v přítomnosti. Patří mezi lidi, kteří berou věci tak, jak přicházejí, a objevují budoucnost každý den.
- 4) **Analytical** – tito lidé hledají vždy důvody a příčiny. Mají schopnost přemýšlet o jednotlivých faktorech, které mohou ovlivnit danou situaci.
- 5) **Arranger** – tito lidé umějí efektivně organizovat, ale jsou také flexibilní, což obohacuje jejich organizační schopnosti. Rádi vymýšlejí, jak vhodně zkombinovat všechny dostupné zdroje, aby byl výsledek co nejlepší.
- 6) **Believe** – tito lidé mají pevně stanovené své hodnoty, které se nemění. V rámci těchto hodnot pak objevují účel svého života.
- 7) **Command** – tito lidé jsou duchapřítomní. Jsou ochotni převzít zodpovědnost za situaci a dělat rozhodnutí.
- 8) **Communication** – tito lidé mají obecně schopnost velice jednoduše nacházet cesty, jak své myšlenky převést do slov. Jsou velmi dobří řečníci a moderátoři. Umějí skvěle konverzovat.

- 9) **Competition** – tito lidé měří svůj další postup a výsledky srovnávají s výsledky ostatních. Bojují vždy o to, aby vyhráli první místo a obrátili cokoliv v soutěži.
- 10) **Connectedness** – tito lidé mají víru v to, že všechny věci jsou nějak spojeny. Věří, že existují shody a vše, co se okolo nás děje, má svůj důvod.
- 11) **Consistency** – tito lidé si jsou vědomi potřeby přistupovat ke všem lidem stejným způsobem. Se všemi se snaží nakládat stejně a s důsledností tak, že nastavují jasná pravidla a striktně se jich drží.
- 12) **Context** – tito lidé mají rádi přemýšlení o minulosti. Chápuou současnost na základě pochopení minulosti.
- 13) **Deliberative** – tyto lidi lze nejlépe popsat jako ty, kteří vždy a naprosto seriózně přistupují k vykonání rozhodnutí nebo výběru volby. Umějí předvídat překážky.
- 14) **Developer** – tito lidé jsou schopni rozpoznat a podporovat talent a potenciál v ostatních. Všimnou si znamenání každého malého zlepšení a odvozují své uspokojení od těchto zlepšení.
- 15) **Discipline** – tito lidé mají rádi rutinu a strukturu. Jejich svět je nejlépe možné popsat řádem, který sami vytvářejí.
- 16) **Empathy** – tito lidé mohou cítit pocity ostatních lidí tak, že si představí sami sebe v životě nebo v situaci ostatních.
- 17) **Focus** – tito lidé si určí směr, následují ho bez přestávky a dělají určité úpravy pro to, aby zůstali ve svém směru a neodchýlili se. Určují si priority a pak jednájí.
- 18) **Futuristic** – tito lidé jsou inspirovaní budoucností a tím, co může být. Inspirují ostatní svými vizemi budoucnosti.
- 19) **Harmony** – tito lidé vždy hledají shodu. Nemají rádi konflikty, raději hledají oblasti, ve kterých se všichni shodnou.
- 20) **Ideation** – tito lidé jsou fascinováni myšlenkami. Jsou schopni najít spojení mezi zdánlivě neslučitelnými jevy.
- 21) **Includer** – tito lidé jsou schopni chápat ostatní. Uvědomují si ty, kdo se cítí vynechávaní, a vytvářejí úsilí, aby je zapojili do dění.
- 22) **Individualization** – tito lidé jsou zaujati výjimečnými kvalitami každého jedince. Mají dar ukázat, jak mohou odlišní lidé pracovat dohromady produktivně.
- 23) **Input** – tito lidé mají touhu vědět stále více. Často rádi sbírají a archivují nejrůznější informace.
- 24) **Intellection** – tito lidé jsou charakterističtí svými intelektuálními aktivitami. Hodně zkoumají své nitro a oceňují intelektuální diskuse.
- 25) **Learner** – tito lidé mají velkou touhu učit se nové věci. Chtějí se stále zlepšovat. Nejvíce je podněcuje učení, které je zajímavé mnohem více než samotný výsledek.
- 26) **Maximizer** – tito lidé se zaměřují na silné stránky a na způsob, jak stimulovat osobní a skupinovou výjimečnost. Hledají způsob, jak změnit něco dobrého v něco výjimečného.
- 27) **Positivity** – tito lidé mají nadšení, které je nakažlivé. Jsou pozitivní a mohou vybudit ostatní k tomu, co se chystají dělat.
- 28) **Relator** – tito lidé se těší z blízkosti s ostatními. Nacházejí velké uspokojení, když mohou pracovat společně s přáteli na dosažení svých cílů.
- 29) **Responsibility** – tito lidé se vždy chovají tak, že co řeknou, také udělají. Berou to jako osobní závazek. Jsou vázání ke stabilním hodnotám, jako jsou čestnost a loajalita.
- 30) **Restorative** – tito lidé jsou odborníky v řešení problémů. Jsou dobří v hledání, co jde špatně, a následně v řešení této situace.

- 31) Self-Assurance** – tito lidé se cítí jistí ve schopnosti řídit svůj vlastní život. Ovládají svůj vnitřní kompas, který jim dává jistotu, že jejich rozhodnutí jsou správná.
- 32) Significance** – tito lidé chtějí být důležití v očích ostatních. Jsou vždy nezávislí a chtějí být rozpoznáváni.
- 33) Strategic** – tito lidé vytvářejí alternativní cesty, jak dále pokračovat. Když se jim předloží jakýkoliv scénář, mohou si všimnout důležitých vzorců a potenciálních problémů.
- 34) Woo** – tito lidé milují výzvy setkávání nových lidí. Dosahují uspokojení z toho, že mohou prolomit ledy a vytvořit spojení s jinou osobou.

Oblast použití

Test vychází z přesvědčení, že nalezení talentu, přeměna na silné stránky a jejich maximální využití přináší výrazně lepší pracovní výsledky i osobní spokojenost než pouhé zlepšování slabých stránek. Test StrengthsFinder identifikuje pět nejsilnějších talentů testovaného, a to z celkového počtu 34 talentů (ty byly pro snadnější zapamatování abstrahovány z několika set velice specifických talentů). Je doporučen od věku 15 let, kde si již člověk dokáže uvědomovat sám sebe.

Výsledky testu jsou individualizované a plně přizpůsobené na každého jednotlivce. Každý testovaný získá svůj osobní profil. Celkově tak existuje více než 33 milionů kombinací jednotlivých talentů. Ve spojení s individuální kombinací znalostí a zkušeností to dává jasnou informaci o **jedinečnosti každého člověka na celém světě**. Samotný test od svého uvedení v roce 1998 absolvovalo již několik milionů lidí a používá se úspěšně v celé řadě škol, nadnárodních i malých firem a organizací z celého světa pro hledání talentů jejich pracovníků.

Využití metody při zjišťování nadání u dětí

Přesně tento princip hledání individuálního talentu každého dítěte (jedince) by měl být primárním zájmem všech dospělých. Již od narození/v dětství/v mládí totiž začíná proces přípravy na budoucí povolání a „dospělost“. Mimo standardní test StrengthsFinder existuje také „dětská“ verze, jež je zaměřena speciálně na zjišťování talentů a silných stránek u dětí. Je známá pod názvem StrengthsExplorer a je určena pro věkové rozmezí 10–14 let. Realizací testu StrengthsExplorer učitelé i rodiče získají přístup k materiálům, které jim umožní uplatnit nadání jejich dítěte či studenta.

4.4. Barvy života

Základní definice

Barvy života je diagnostický intervenční systém, využívající techniku barvově-slovních asociací (BSA) a metodu objektově-komunikační analýzy vědomí (OKAV). Pracuje se soubory slov, takzvanými slovními moduly, a paletou osmi barev. Asociace slov a barev jsou během testu zaznamenávány pomocí počítačového programu, který okamžitě provede jejich vyhodnocení. Každá měřicí pomůcka využívá jiný soubor slov podle toho, na jakou oblast se zaměřuje. Jedná se o metodu

využívající neurobiologické procesy mozku. Teorii asociací přinesli do psychologie Wilhelm Wundt a William James již koncem 19. století, přičemž detailně popsali základní principy a zákony asociací v lidském mozku. Barvy života jsou uznávanou psychologickou metodou již velice dlouho.

V ČR se metoda do obecného povědomí dostává po roce 2001, kdy byl k dispozici dostatečný vzorek testovaných. Zájem o její praktické využití v ČR projevovaly i některé pedagogicko-psychologické poradny (olomoucká PPP velmi často používá metodu barev, hlavně na ZŠ Hálkova, která je specializovaná na práci s nadanými dětmi). Stoupá ale také poptávka po školeních odborných poradců a konzultantů. V roce 2006 byla založena společnost DAP Services, a. s., která si dala za cíl ujmout se metody Barvy života a rozšířit ji nejen v České republice, ale i za hranicemi. Celkově prošlo v ČR touto metodou již více než 300 000 osob s významným zastoupením dětí (218 108) mladších 18 let.

Více informací na www.barvyzivota.cz nebo www.dap-services.cz.

Oblast použití

Celá metoda Barvy života nabízí objektivizovaný nástroj, který je schopen smysluplně a názorně pro jednotlivé odborníky z různých profesí i samotného příjemce služeb (klienta) objasňovat jak strukturu, tak průběhy individuálního i skupinového myšlení, citění, prožívání i seberealizačního chování.

V současné době je jedním z cílů této metody nabídnutí nástroje, který bude identifikovat talent v oblastech zacházení s pravidly, vidění a citění sebe sama, míra vnímání a prosazování vlastní reality, relativní stálost či silná pohyblivost zastávaných postojů, míra subjektivní spokojenosti se svými postoji a jejich potřeby ji dávat najevo, kapacita k učení, výkonnost, jak působí hodnocení jiných, způsob řešení případných neúspěchů. Výstup bude obsahovat ukazatele, které mohou nadaným i nenadaným pomoci v jejich osobním rozvoji.

Využití metody při zjišťování nadání u dětí

V současné době probíhá výzkumná fáze, jež má ověřit nástroj k „měření talentu“ (identifikaci nadání/talentu). Tato fáze obsahuje referenční skupinu zhruba 500 žáků indikovaných ze strany učitelů jako „žáci s nadáním“ (například absolventi krajského kola SOČ), dále z aktivních sportovních talentů a z uměleckých škol a konzervatoří. Součástí referenční skupiny je i 84 dětí diagnostikovaných v rámci projektu „Nadání... brána k úspěchu“. Příprava nástroje se nachází ve fázi úvodního testování, v jehož průběhu se shromažďují podklady pro kalibraci měření na jednotlivé druhy talentů, pro jejichž měření bude nástroj určen. Tento nástroj na „měření talentu“ bude na základě referenčních skupin umožňovat zobrazení míry korelace výsledku jednotlivce s danou skupinou, zobrazení a popis charakteristiky na základě měření metodou, která se používá v již existujících a validovaných nástrojích.

4.5. Socionika

Základní definice

Socionika vznikla v 60. letech 20. století na základě funkční typologie osobnosti C. G. Junga z roku 1920. Její zakladatelkou je Aušra Augusta z Litvy, které se podařilo Jungovu typologii dále rozpracovat a rozšířit mezi širokou veřejnost hlavně v Rusku a na Ukrajině. Aušra okolo sebe vytvořila velký tým lidí z různých profesí a reálně potvrdila znalosti Jungovy typologie, které v jeho době nebyly pro její složitost mezi širokou veřejností rozšířeny.

Socionika je věda o přijímání, zpracování a předávání informací, jež jsou u každého typu člověka odlišné. Tato idea je založená na tom, že „charakter jedince“ funguje jako sada provázaných bloků, které Aušra Augusta nazvala psychologickými funkcemi. Různé kombinování a spojování těchto psychologických funkcí pod vlivem zkušeností a okolností postupně způsobuje vytváření rozmanitých vzorců chování, a tudíž různých charakterových typů.

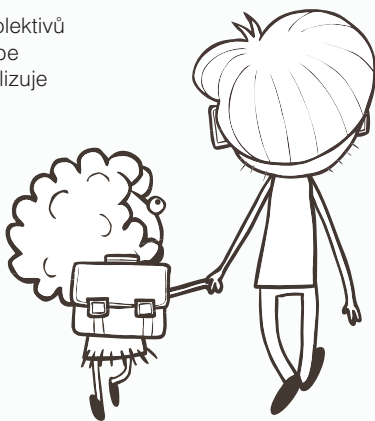
Na základě typologie je člověk zařazen do jednoho ze 16 charakterových typů. Každý z nich má ve společnosti jedinečnou funkci a patří mu specifické předurčení. Typy mají své silné a slabé stránky a rozdílnost mezi nimi je velice výrazná. Jednotlivé typy získaly zvučná jména podle významných nositelů stejného typu (Napoleon, Balzac, Jesenin, Hamlet), což pomohlo lehkému zapamatování a umožnilo rychlé rozšíření do společnosti.

Více informací na www.socionika.eu.

Oblast využití

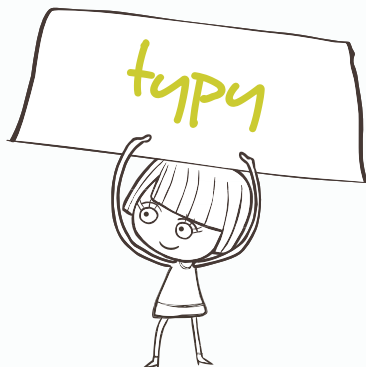
V současnosti se socionika používá v osobním i pracovním životě, stejně jako při rozpoznávání silných a slabých stránek člověka včetně dětí. Další příklady použití:

- při hledání vhodného partnera
- v pochopení mezilidských vztahů
- ve vytváření tvůrčích pracovních kolektivů
- pro osobní rozvoj – přijetí sama sebe
- ve výběru práce, která člověka realizuje

16 socionických typů

- Don Quijote, „Vynálezce“
- Dumas, „Prostředník“
- Victor Hugo, „Živototvůrce“
- Robespierre, „Analytik“
- Hamlet, „Učitel“
- Maxim Gorkij, „Inspektor“
- Žukov, „Maršál“
- Bradbury, „Lyrik“
- Caesar, „Politik“
- Balzac, „Kritik“
- Theodore Dreiser, „Ochránce“
- Jack London, „Podnikatel“
- Dostojevskij, „Humanista“
- Sherlock Holmes, „Ředitel“
- Tom Sawyer, „Psycholog“
- Jean Gabin, „Mistr“

Využití metody při zjišťování nadání u dětí

Socioniku lze využít jako jednu z metod pro identifikaci talentu dětí a jejich další rozvoj. V ČR je zatím velmi málo rozšířená a informace o ní jsou k dispozici pouze v omezené míře. Mezi první certifikované lektory a konzultanty v ČR patří Martin Másilko, který tuto metodu studoval přímo v Rusku, kde také získal praktické zkušenosti na několikaleté stáži v Ruské rodové škole. V Rusku se tato metoda velmi rozšířila a hojně se využívá ve školství k typování celých tříd, učitelů i rodičů.

4.6. Zpětná vazba

Základní definice

Zpětná vazba jako pojem při analýze talentu/nadání dětí i dospělých osob by měla vyjadřovat nezávislý pohled očima jiných na chování, silné a slabé stránky daného jedince, a to z osobního i pracovního hlediska. V praxi se využívá nejčastěji zpětná vazba 360 stupňů. Existuje však celá řada modifikací. Zpětnou vazbu v různé podobě využívali v historii všichni „osvícení“ myslitelé a učitelé pro svůj vlastní rozvoj i rozvoj svých žáků, kolegů a blízkých.

Občas bývá pojem zpětná vazba zaměňován za kritiku ve smyslu pozitivní nebo negativní. Také se používají pojmy jako konstruktivní kritika nebo posudek. Vzhledem k naší „komunistické“ minulosti bývají slova posudek i kritika vnímány až na výjimky spíše negativně, a mají tak již od počátku negativní citové zabarvení. Proto je naprosto nevhodné používat tuto terminologii ve vztahu k dětem a jejich nadání/talentu, kde je pozitivní přijetí základním předpokladem úspěchu.

Oblast využití

Zpětná vazba může být podávána ústně nebo v písemné podobě. Pro dlouhodobý přínos je rozhodně vhodnější písemná varianta, ke které se dotyčný může pravidelně vracet. Každý, kdo připravuje zpětnou vazbu, by k ní měl přistupovat co nejvíce neutrálně a dané dítě či jedince by se měl snažit vnímat bez pozitivních či negativních emocí (což se v praxi ne vždy daří).

Zpětná vazba má široké možnosti použití a je vhodná pro:

- zjišťování schopností dětí a pro jejich sebeuvědomování. V případě dětí musí být vedena velice obezřetně a pod vedením zkušených mentorů.
- mladé lidi, kteří si ujasňují, co očekávají od života, a přemýšlejí o své budoucnosti.
- každého pracovníka, který se snaží o povýšení a neví, proč se mu to nedaří, nebo hledá příčiny neúspěchu.
- všechny lidi, kteří zvažují změnu zaměstnání nebo obor pracovní činnosti.
- vedoucí pracovníky a majitele firem, kteří chtějí organizaci dále rozvíjet a považují dobrý vztah s okolím (rodinou, podřízenými, zákazníky apod.) za základ úspěchu, nebo naopak mají problémy ve vztahu ke svému okolí a neznají příčiny.
- partnerské dvojice, jež chtějí svůj vztah zlepšovat, nebo se ve vztahu vyskytly problémy a oba mají zájem na jejich řešení.
- rodiče, kteří hledají cestu, jak vést děti a poskytnout jim kvalitní základ pro život.

Využití při zjišťování nadání u dětí

Při přípravě zpětné vazby je nutné být velice obezřetný a dobře vnímat vnitřní rovnováhu jedince, pro kterého se zpětná vazba připravuje. Obzvláště u dětí je to velice citlivá záležitost. Na druhou stranu právě děti a mladiství umějí při správném způsobu komunikace velice silně vnímat, chápat a případně také měnit postoje.

Hlavní přínos zpětné vazby spočívá v „nezávislém“ pohledu na dané dítě či mladistvého, který tak získá jedinečnou možnost dozvědět se, jak jej vnímá jeho okolí. Právě okolí totiž vidí dominantní silné stránky i nedostatky. Vlastní představa o realitě bývá v tomto věku často zkreslená, což je samozřejmě zcela pochopitelné a vyplývá to z nedostatečných zkušeností a povědomí o „fungování světa“, stejně jako o (ne)vyzrálosti ega. Děti totiž mívají tendence se buď podceňovat, nebo naopak přeceňovat daleko více než dospělí. Zpětná vazba jim tak může „otevřít oči“ a na-směrovat je tím správným směrem.

5. 8 principů pro rozvoj potenciálu dětí

"Naši učitelé nesmějí být podobni sloupům u cest, jež pouze ukazují, kam jít, ale samy nejdou."

- Jan Amos Komenský -

Tato kapitola nabízí 8 principů, které jsou důležité pro rozvoj potenciálu všech dětí. Některé principy se často zaměňují za vlastnosti, někdo jim říká kompetence. Ve své podstatě to ale není důležité. Jedná se stále o jeden a ten samý přístup k dítěti, vycházející z podstaty konkrétního jedince a jeho jedinečného talentu.

Jednotlivé principy jsou sepsány tak, aby se daly využít v každodenním životě při práci s dětmi a nevyžadovaly dlouhou přípravu pro učitele/vychovatele. Jako učitel/vychovatel máte bezprostřední vliv na zdravý rozvoj sebeucty dítěte. Díky následujícím principům máte větší šanci uvědomovat si jednotlivé vlastnosti a schopnosti, pro které mají děti, s kterými pracujete, ty nejlepší dispozice, a ty rozvíjet. Jejich správnou podporou tak můžete položit kvalitní základy, jež jim umožní obstát i v těch nejsložitějších životních situacích.

5.1. Zvídavost

„Zvídavost a touha po poznání jsou od samého prvopočátku hnací silou neustávajícího lidského bádání.“

- Erich Von Däniken -

Všichni na tento svět přicházíme zvědaví. Zvídavost je založena na přirozené **touze dozvědět se víc**. Evoluce naprogramovala děti tak, aby byly zvědavé, vyhledávaly vysvětlení a dělaly, co mohou, pro pochopení našeho neobyčejného světa.

Zvídavost začíná u dětí v období 3 let a jako dospělí bychom měli udělat vše pro to, abychom udrželi dětskou zvídavost naživu. Děti, jako malí vědci, experimentují se vším ve svém okolí, až z toho jejich rodiče můžou někdy „šílet“. Jakmile se naučí mluvit, začnou klást otázky za otázkou: „Mami, co to je? Jak to funguje? Proč jsem se narodil?“ apod.

Bohužel dospívání (škola) tento zvědavý duch často umlčí. Je to částečně vina rodičů, učitelů/vychovatelů, ale i celého systému, ve kterém žijeme. Děti vidí dospěle odpovídat na otázky mnohem častěji, než si je pokládat. Dojdou k přesvědčení, že klást otázky je něco obtěžujícího, a považují to za znamení nevědomosti, nezralosti a slabosti. Postupně tak dospějí k závěru, že je lepší se neptat, aby se vyhnuly výsměchu nebo komentářů o hlouposti, protože kladou „blbé otázky“. Přitom paradoxně správné odpovědi (v tomto případě vědomosti) se stanou v jejich životě tím, za co budou hodnoceny, a co se tedy v budoucnu počítá. Schopnost ptát se, zjišťovat, zkoumat a vědět, jak pokládat bystré a podnětné otázky, patří mezi základní principy budoucího úspěchu.

**kdo ne ptá, ten ne dozví
kdo hledá, nalezne
kdo tluče, bude mu otevřeno
kdo chce vědět, dontane odpovědi**

K tomu se však musí upřímně ptát a zvědavost je toho všeho předpokladem!

Rychlé tipy, jak rozvíjet zvědavost u dětí

1. Dovolte dětem, aby vás vidělo pokládat otevřené otázky ohledně světa, který vás obklopuje. Jeden dobrý způsob je používat fráze jako „říkám si“ nebo „rád bych věděl“ a uvažovat nahlas. Příklad:

- „Říkám si, proč ptáci mohou létat.“
- „Ráda bych věděla, co by se asi stalo, kdybychom do toho koláče dali o jedno vejce víc.“
- „Přemýšlím, jaké to asi je být uprchlík, který chce žít v této zemi.“
- „Zajímalo by mě, proč mají kočky vousky.“

Budete překvapeni, jak rychle si děti začnou klást podobné otázky.

2. Podporujte děti, aby si psaly deník nebo zápisník. Deník může dítě použít k záznamu otázek, zjištění, postřehů, vtipů, snů, úvah a představ. Otázky zapsané v deníku se poté dají použít k diskusi po jídle či při cestování.

3. Přejděte od chválení dítěte za správné odpovědi k pochvalám za položení opravdu zajímavé nebo neobvyklé otázky. Nebojte se připustit, že na otázku nedokážete odpovědět. Pomozte dítěti, ať hledá odpovědi ve svém okolí, ať si otázku zapíše do deníku. Způsob, jak odpovědět, je:

- „Zajímavá otázka – moc se mi líbí, že jsi o tom přemýšlel/a. Můžeme hledat odpovědi společně?“
- „Ráda bych si to rozmyslela a vrátila se k tomu, až budeme mít více času. Může být?“

Tím dáte najevo dítěti, že nemáte odpovědi na všechno a že je to v pořádku. Také ho tím učíte, aby si i ono o tom přemýšlelo.

4. Položí-li dítě zvláště zajímavou otevřenou otázku, může to být skvělá příležitost k tomu, dát hlavy dohromady a přijít s ostatními dětmi na několik možných teorií.

- Udržujte aktivitu v hravém a průzkumnickém duchu – třeba se střídáte v předkládání jednotlivých návrhů.
- Dávejte si pozor, abyste nelpěli na správné odpovědi. Pamatujte, že to, k čemu povzbuzujete děti především, je myšlení.

Aktivity na rozvoj zvědavosti

1. Co kdyby...?

- Střídejte se v tom, že budete vymýšlet tolik otázek typu „Co kdyby...?“, kolik je jen možné. Otázky se mohou týkat situace, ve které se děti nacházejí, např. při návštěvě kina, při cestě do školy, nebo nějaké oblasti jako věda, příroda, zvířata.
- Vymýšlejte otázky, které mohou být někdy naprosto bláznivé a otevřené.
- Když se objeví zajímavý nápad, přerušete hru a podrobně probírejte myšlenku a její možné následky.
- Pamatujte si: Neexistuje špatná odpověď!
  - Co kdyby člověk rozuměl zvířecím zvukům?
  - Co kdyby všichni lidé vypadali stejně?
  - Co kdyby lidé uměli létat?

2. 10 otázek k tématu

- Vyberte si nějaké téma, např. lidské tělo, vodopád, cop, ruce nebo pták v letu.
- Do deníku nebo na papír napište aspoň 10 otázek na dané téma.
- Potom si vyberte téma z vašeho života a udělejte stejné cvičení.
- Příklad otázek na téma „Jak pták létá?“:
  - Proč má dvě křídla?
  - Proč má peří?
  - Jak vzlétá?
  - Jak zpomaluje?
  - Jak zrychluje?
  - Jak vysoko doletí?
  - Kdy spí?
  - Jak dobrý má zrak?
  - Co jí?

3. Kouzelný prášek

- Představte si, že k vám přijde na návštěvu někdo slavný! Možná váš vzor, oblíbený zpěvák či herec, postava z knihy nebo z historie.
- Začněte si spolu s dětmi představovat, že máte kouzelný prášek, jímž byste tohoto návštěvníka poprášili. Díky tomu by děti získaly právo položit jakýchkoliv pět otázek. Získaly by tak odpovědi, které jsou skutečně pravdivé. Na co myslíte, že by se ptaly?

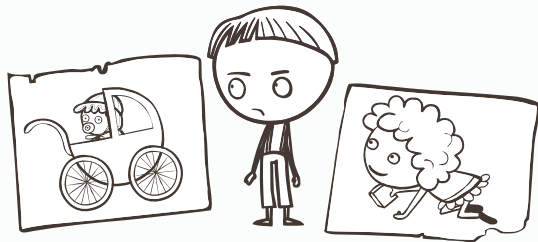

4. Staň se detektivem!

- Seznamujte děti tak brzy, jak je to jen možné, s myšlenkou, že každý z nás je vlastně „detektiv“, jde-li o odhalování světa, ve kterém žijeme.
- Vysvětlete každému dítěti, že je důležité věci v životě zkoumat, a nechte je, ať si každé dítě vybere něco, co by chtěl prozkoumat.
- Povzbuzujte děti, aby postupovaly v následujících krocích:

- a) Vyber si předmět bádání.** O čem byste se chtěly něco dozvědět? Přemýšlely jste o nějaké zajímavé otázce, na kterou byste opravdu chtěly znát odpověď?
- b) Zvažte, kde budete bádat.** Na jakém místě by bylo dobré hledat odpovídající informace? U počítače? V encyklopedii? V knihovně? U určitého člověka?
- c) Hledejte stopy.** Sbírejte informace, dělejte si poznámky a provádějte rozhovory. Prozkoumejte do větší hloubky všechna zvláště zajímavá vodítka, která se během pátrání vynoří.
- d) Vyvozujte závěry.** Co si ty myslíš o tom, co jsi zjistil? Přišel jsi sám s nějakými vlastními myšlenkami nebo nápady?
- e) Sestavte zprávu.** Jaké jsou tři nejdůležitější věci, které jste objevily?

Můžete společně vyrobit plakát pro „detektivy“ s pěti stopami, které budou dostatečně velké, aby se do nich daly zapisovat výsledky jednotlivých stadií pátrání.

DOPORUČENÍ PRO UČITELE/VYCHOVATELE, JAK ZACHOVAT PŘÍROZENOU ZVĚDAVOST U DĚTÍ:

- Nejprve se začněte považovat za žáka, ať vám dítě slouží jako vzor pro znovuprobuzení vaší otevřenosti a tázavého rozpoložení. (Když se vcítíte do čistoty a nadšení, se kterými děti přistupují k učení, půjde to mnohem snadněji rozvíjet.)
- Neustálé otázky dětí jsou pochopitelně také testem vaší trpělivosti. Když však své srdce necháte otevřené, objevíte nezbytnou výdrž.
- Kromě toho, že se z vás stane věčný žák, můžete se také stát „trenérem zvědavosti“ dětí. Naučte je, aby k tvůrčímu řešení problémů přistupovali pomocí otázek „co, kdy, kdo, jak, kde, proč“.
- Každý měsíc probírejte jednoho z génů a jmenujte otázky, kterými se tito velcí géniové zabývali (např. Leonardo da Vinci, Mozart, Einstein).
- Podporujte děti, ať kladou otázky, neustále se na všechno ptají a hledají tyto odpovědi.

5.2. Byntront a ušímauont

„Chci zaměstnat všechny své smysly. Kéž dovedu vstřebávat všechnu rozmanitost a jedinečnost světa.“

- Maya Angelou, básnířka a spisovatelka -

Zrak, sluch, hmat, chuť a čich. Rozvíjet tyto smysly je nesmírně užitečná dovednost, která bývá často nedostatečně vyvinuta. Děti mají většinou sklon všimnout si věcí ve svém nejbližším okolí. Pokud je budeme povzbuzovat, aby byly všímavé a pozorné ke všemu, co se okolo nich odehrává, a aby rozvíjely své smysly, získají do života drahocennou dovednost. Jedním z důležitých doporučení je, nevnučovat dětem své pocity, ale naopak se jich ptát: *Co cítíš?, Co slyšíš? Jak to chutná? Co vidíš?* apod.

Rychlé tipy, jak rozvíjet byntront a ušímauont

1. Dávejte dětem mnoho podnětů, které povzbudí jeho smysly. Berte jej ven, do přírody, do lesů, k řece, do divadel, galerií, na koncerty apod.

2. V přírodě, ale i ve městě dávejte dětem úkoly, které pomohou zlepšit jeho pozornost. Např.: *„Kdo dnes najde tu nejpodivnější věc?“* Dělejte si sbírky, ve škole vytvářejte dekorace a vyprávějte si o tom příběhy.

3. Při cestování si dělejte seznamy a ptejte se na nejkrásnější, nejpřekvapivější nebo nejzáhadnější věci, které uvidíte.

4. Trénujte naslouchání dětí a nechávejte je převyprávět svými slovy příběh, který jste jim vyprávěli (můžete se i vzájemně střídát). Je to skvělý způsob, jak učit děti naslouchat.

5. Rozvíjejte jeho představivost a zapojujte je do toho, co nejvíce smyslů.

Aktivity na rozvoj byntrontí a ušímauontí

1. Pět věcí, kterých si všimneš okolo

Tahle rychlá hra pomáhá rozvíjet schopnost pozorování. Výborně se hraje v přírodě, ale také v parku, a podporuje smysl pro oceňování krásy přírody. Dá se však stejně dobře využít k zaměření dětské pozornosti na různorodost nebo tisíce lidských výtvorů ve městě, emoce a vlastnosti lidí kolem sebe.

- Jeden vybere objekt – auto, člověk, obraz, řeka, apod.
- Úkolem druhého je vyhledat pět věcí okolo tohoto objektu, jichž si v první chvíli vůbec nemusel všimnout. Zpočátku je hra obtížná.
- První hráč potom může z pěti věcí vybrat tu, která podle něj byla nejzajímavější nebo která poukázala na dobré pozorovací schopnosti druhého.

2. Nalad' se!

Tato hra pomáhá rozvíjet sluch.

- Až budete příště někde venku – ať je to zahrada, vlak, nebo i ve škole – požádejte děti, aby se k vám přidaly a pokusily se společně s vámi spočítat a rozpoznat veškeré zvuky, které slyšíte.
- Udělejte z toho hru: Dokážeš uslyšet deset, nebo dokonce dvacet zvuků? Pro děti bude zajímavé zjištění, kolik zvuků ve většině času ignorujeme. Který zvuk je jejich oblíbený? Proč? Dokážou se zaměřit pouze na ten jediný zvuk a vypustit všechny ostatní, dokud v duchu nenapočítáte do deseti? Dokážete to i vy?
- Dobu postupně prodlužujte a uvidíte, jestli oba během tohoto poslechového cvičení dokážete potlačit všechny ostatní myšlenky. Je to složitější, než jak to vypadá.

3. Procházka paměti

Pomozte dětem lépe si uvědomovat své smysly a rozvinout si mnohem lepší paměť. Dětem možná pomůže mít během této činnosti zavřené oči. Jde o intenzivní cvičení. Budete-li je opakovat, zjistíte, že si děti zapamatují pokaždé víc a víc. Také to znamená, že zvláštní události – a dokonce i ty každodenní, které jinak tak rychle mizí z naší paměti – mají větší šanci najít ve vaší paměti své stálé místo.

- Povzbudte je, aby spolu s vámi v duchu znovu navštívily zajímavá místa a události.
- Předstírejte, že společně podnikáte procházku po paměti – zpět na konkrétní návštěvu nebo událost, která se vám oběma líbila.
- Společně ji popište, jako byste spolu procházeli po místnostech, zastavujte se, abyste si mohli po cestě všimnout zvuků, pohledů a vůní.
- Pokládejte jeden druhému otázky, které podnítl vymoření dalších vzpomínek.
  - Cítíte na tomhle místě něco specifického?
  - Čeho sis všimla tam nahoře?
  - Jak vypadá to a to?

4. Představ si!

Představivost je skvělý nástroj, jak si zostřit všechny smysly, zlepšit paměť a připravit se na dosažení životních cílů. Je nezbytnou součástí přístupu k učení a tvorbě. Vědomé představování můžete procvičovat s dětmi ke zlepšení čehokoliv, od sportu či tanců až po jeho malování, řeč apod. Představivost nejlépe pracuje, když jsou děti uvolněné, proto mezi vhodné doby k procvičování patří čas ráno, při cestě vlakem, autobusem nebo kdykoliv má dítě uvolněné tělo a volnou mysl.

- Vyprávějte dětem barvitý příběh, v kterém zapojí zrak, sluch, hmat, čich i chuť.
- Potom si nechte takový příběh vyprávět od nich.
- Podělte se s dětmi o dojmy, které v nich jednotlivé příběhy vyvolaly.

V jedné klasické studii byla krysí mláďata dána do prostředí chudého na smyslové podněty. Další skupina byla vychovávána v prostředí na tyto podněty bohatém. Skupina připravená o smyslové podněty trpěla zpomaleným vývojem mozku. Nedokázala najít cestu ani v jednoduchém labyrintu a měla sklony k agresivitě a násilnému sociálnímu chování. U hlodavců zaplavených smyslovými podněty se vyvinul větší, lépe propojený mozek. Naučili se zvládat i složité labyrinty a spokojeně si spolu hráli. Krysy jsou v podobných pokusech používány proto, že jejich nervové soustavy jsou v mnohém podobné těm našim. Proto se ze všech sil snažte doma vytvořit prostředí „výživné“ pro mozek, začněte už když je dítě v děloze. Výzkumy dr. Thomase Vernyho a mnoha ostatních naznačují, že nenarozené dítě bude kladně ovlivněné například poslechem Mozartovy hudby. Když se narodí, využijte každé příležitosti a vytvořte bohaté a kultivované prostředí. Mnoho láskyplných dotyků a chování je zvláště vhodné pro neurologický a citový vývoj vašeho rostoucího dítěte. Spleťtí vůně a chuti mohou počkat do doby, kdy budou děti dost staré na to, aby dokázaly rozlišovat podrobnosti, ale ostrý zrak, radost z barev, vychutnávání zvuků a přirozená vnímavost mohou být pěstovány kreslením, uměním, hodinami hudby a denním setkáváním s krásou.

5.3. Vytrvalost a překonávání překážek

„Většiny významných věcí na světě dosáhli lidé, kteří se nepřestávali snažit, ani když se zdálo, že už nezbývá žádná naděje.“

- Dale Carnegie -

„Abyste uspěli, zdvojnásobte frekvenci svých chyb.“

- Tom Watson, bývalý prezident společnosti IBM -

Albert Einstein o sobě řekl: „*Ne že bych byl tak chytrý, prostě jen vydržím u problému déle.*“ Vytrvalost je jednou z vlastností, kterým většina lidí připisuje největší význam v dosažení vlastního úspěchu. Mít vnitřní touhu, bojovného ducha, opravdové odhodlání dosáhnout svého, ať je to cokoli – to je to, co odlišuje některé lidi od ostatních. V každém z nás je ukryto cosi vrozeného, co ovlivňuje naši osobní úroveň vytrvalosti, a ta je ovlivněna dvěma klíčovými faktory:

- 1. Smysluplnost – důvod, proč bychom měli vytrvat? (souvisí s vnitřní motivací)**
- 2. Proměnit vytrvalost v příjemný pocit z dosažení výsledku i přes neúspěch.**

Mnoho dětí se pravděpodobně nikdy nenaučí vytrvat, pokud je výslovně nenaučíme, proč a jak se to dělá. Podívejte se na video z www.ted.com, kde je experimentálně krásně ukázáno (mezi dětmi po celém světě ve věku 3–6 let), jak souvisí budoucí úspěch s vytrvalostí.

www.ted.com: Joachim de Posada říká: Nejezte to marshmallow

www.ted.com/talks/lang/cze/joachim_de_posada_says_don_t_eat_the_marshmallow_yet.html

Je zapotřebí učit děti, že přestože úspěch je samozřejmě dobrý, tak neúspěch je zcela přirozený. Děti by měly poznat, že každý z nás udělá chybu, a neznamená to nějakou naši slabost. Důležité je o chybách mluvit, analyzovat je a poučit se z nich. Dlouhodobé studie prováděné dr. Seligmanem ukazují, že nesmírně důležitou součástí úspěchu v podnikání i v životě je vytrvalost při setkání s překážkami a jejich řešení.

Rychlé tipy, jak rozvíjet vytrvalost a překonávání překážek

1. Ukažte dětem, že vytrvat není lehké pro nikoho. Sdílejte s ním své vlastní myšlenky třeba tak, že řeknete: „*Je to pro mě těžký úkol, ale budu se o to snažit dál, protože vím, že se mi to v budoucnu bude hodit.*“

2. Mluvte s dětmi o „svalech vytrvalosti“. Pomozte dětem pochopit, že naučit se dělat něco nového zpočátku vždy bolí. Je to zcela přirozené a týká se to doslova každého z nás. Pokud mu něco zpočátku nejde, nevzdává se a zkouší to tak dlouho, dokud si nevybuduje o trochu větší „svaly“ a úkol se nebude zdát jednodušší.

3. Učte děti rozpoznat a ovládat ty negativní myšlenky, které se nás tak často snaží přesvědčit, že nejsme dost dobří, že nebudeme schopni dosáhnout toho, čeho chceme.

4. Chvalte děti spíš za úsilí a vytrvalost, než za inteligenci a chytrost. Výzkumy prokázaly, že takto dětem poskytnete daleko více motivace. V opačném případě by se jinak mohly začít vyhýbat složitějším, zajímavějším úkolům ze strachu ze selhání a ztráty vašeho obdivu. A co víc, děti, které jsou chváleny za svou tvrdou práci a vytrvalost, mají tendenci zdůvodňovat své selhání ne nedostatkem schopností, ale tím, že se dost nesnažily. To v nich udržuje pozitivní přístup, že příště se pravděpodobně budou snažit ještě víc.

5. Buďte neústupní, pokud děti začaly s nějakou činností a chystají se ji vzdát v polovině. Je daleko snazší začít spoustu věcí, než dokončit jednu jedinou. Vaše role spočívá v tom, pomoci dětem pochopit, že hrdost a uspokojení z dovedení věcí do úspěšného závěru obvykle způsobí, že „zůstat u věci“ stálo za to.

6. Zaveďte pravidlo, že je lepší neuspět v něčem obtížném než uspět v něčem snadném, protože při tom se člověk nic nenaučí.

7. Povídejte si s dětmi o tom, co se jim ve škole nepodařilo. To jim pomůže dívat se na chyby jako na součást života, na něco, čím prochází každý z nás. Mluvte i vy o svých zážitcích, které se vám nepovedly.

8. Nechte děti chybovat. Jediný způsob, jak se děti mohou naučit pozitivnímu přístupu k chybám, je pěknou spoustu jich udělat.

9. Naučte děti přijímat zpětnou vazbu a přijímejte ji také od dětí.

10. Pomozte dětem najít metodu, která zabírá při vyrovnávání se se zklamáním.

Aktivity na vytrvalost a překonávání překážek

1. Vyprávějte dětem o vzorech vytrvalosti

Slavné neúspěchy:

- **Kolumbus** byl neúspěšný při hledání Indie. Jak to dopadlo? Objevil Ameriku.
- **Thomas Edison** byl více než 1000krát neúspěšný ve svém pátrání po vynalezení světelné žárovky. Někdo se ho zeptal, jaké to bylo, nemít 1000krát úspěch. „*Já jsem nikdy nebyl neúspěšný. Jen jsem objevil tisíc způsobů, jak žárovka nefungovala. A každý pokus mě vždy přiblížil k poznání, jak by fungovala.*“ Thomas Edison
- **Alexander Graham Bell** byl učitelem neslyšících dětí. Vědu o zvuku studoval s jediným záměrem: vyvinout naslouchátko využívající zesílený zvuk. To jej přivedlo k tomu, že jako vedlejší účinek svého snažení vynalezl mikrofon a telefon.
- **Psací stroj** byl vynalezen jako nástroj na ražení tisku pro slepé lidi.
- **Když spisovatelka J. K. Rowlingová** napsala v roce 1995 první knihu o Harrym Potterovi, odmítlo ji dvanáct různých nakladatelství. Dokonce jí bylo doporučeno, že by si měla najít jiné zaměstnání.
- **Napoleon Hill** ve své krizi Zbohatněte s klidnou myslí mluví o nepříznivém osudu jako o odrazovém můstku k většímu příležitosti. Jak sám uvádí, vždy, když nějakou tu nepřízeň zahlédne na obzoru, říká si: „*Tak dobrá, zdravím tě, kámo. Sice nevím, jaké ponaučení pro mě máš, ale ať je to cokoliv, naučím se to tak dobře, že podruhé už se ke mně nebudeš muset obtěžovat.*“

Neúspěch může být pro každého z nás zároveň obrovským úspěchem. I v neúspěchu můžete najít úspěch.

2. Pomozte najít dětem něco, k čemu budou pocítovat vášni

Stojí za to pomoci dítěti objevit něco, co je bude doopravdy motivovat – sbírání známek, komiksů, sport či zpěv, knihy, cokoliv, čím je dítě uchvámeno, ho může hodně naučit o kouzlu vytrvalosti. Pokud vidí v činnosti, kterou dělá, **smysluplnost**, bude mít vnitřní motivaci vytrvat, překonat překážky a naučit se spoustu nových dovedností. Proto stojí za to děti maximálně podporovat v činnostech, které milují a které je baví, zde se často objeví potenciál dítěte.

3. Poučte se z chyb a překážek – aktivita pro učitele/vychovatele

Z chyb a častých neúspěchů vznikly největší díla na světě. Chyby pomáhají dětem ve vytrvalosti a v překonávání překážek. Pokud se děti bojí dělat chyby, budou v životě více úzkostné a nebudou umět řešit samostatně problémy.

- Prozkoumejte svůj přístup k chybám přemýšlením o následujících otázkách, své úvahy si zaznamenejte do deníku:
  - Co jste se ve škole dozvěděli o chybování?
  - Co vás o chybách naučili rodiče?
  - Jakou největší chybu jste udělali?
  - Jak jste se z ní poučili?
  - Jaké chyby jste zopakovali?

- Jakou roli hraje ve vašem každodenním životě, v práci i doma, strach z dělání chyb?
- Máte větší sklony dělat chyby z nepozornosti, nebo z příliš velké snahy?
- Zkuste si zapsat myšlenky na téma: „*Co bych dělal jinak, kdybych neměl strach z dělání chyb?*“
- Podobné cvičení aplikujte i u dětí a hlavně je nekárejte za chyby!

4. Posilování vlastního odhodlání při vypořádání se s překážkami

Vytvořte si společně s dětmi vlastní HESLA, jež vás inspirují, např.: „Jsem sám k sobě trpělivý“ nebo „Cítím trpělivost sám se sebou“. Tato hesla si vypište na velký papír a vylepte si je ve třídách.

5. Učení z negativních příkladů

Jedním z neúčinnějších způsobů, jak se poučit z chyb, je učit se z chyb jiných lidí. Mnoho věcí se ovšem také můžeme naučit zkoumáním „negativních příkladů“. Většinu věcí, které víme o učitelích, jsme se dozvěděli od těch nejhorších učitelů. Naučili nás, co se nemá dělat. Také jsme vděční jiným negativním příkladům, jež nám ukázaly, co přesně nemáme dělat. Zkuste toto cvičení:

- Udělejte si seznam alespoň tří lidí, kteří udělali chyby, jimž byste se chtěli vyhnout.
- Odpovězte na otázku: Jak se z jejich chyb můžete poučit?
- Vaším úkolem je přesně rozlišit mezi tím, co chcete napodobovat a čemu byste se chtěli vyhnout.

Náročné na tomto úkolu je to, že někdy vaše negativní příklady v jiných oblastech zase slouží jako kladné vzory.

DOPORUČENÍ PRO UČITELE/VYCHOVATELE, JAK VYCHOVÁVAT DÍTĚ, ABY SAMOSTATNĚ MYSLELO, POUČILO SE ZE SVÝCH CHYB A VYTRVALO BEZ OHLEDU NA PŘEKÁŽKY:

- Jedním z nezbytných požadavků je pěstovat sebeúctu dětí. Sebeúcta je důvěra sama v sebe, ve své schopnosti, a je tajemstvím úspěchu.
- Budujte sebedůvěru dětí tím, že je budete vést k úspěšnému učení.
- Rozkládejte jim úkoly na jednodušší kroky, aby dosahovaly řady drobných úspěchů, a ne několika velkých neúspěchů.
- Nic tak nepovzbuzuje dětskou sebedůvěru jako bezpodmínečná láska. Dávejte dětem najevo, že je máte rádi za to, jaké jsou, a ne za to, co dělají.
- Doplnějte tuto bezpodmínečnou lásku nadšeným povzbuzováním. Často opakujte věty jako: „Dokážeš všechno, co si naplánuješ“, „Věřím v tebe“, „Vím, že to dokážeš“.
- K chybám přistupujte jako k příležitostí k poučení. Když děti zklamou, poskytněte jim jemnou, ale výstižnou zpětnou vazbu a velké povzbuzení. Výstižná zpětná vazba upevňuje dítě v realitě a vyjadřuje váš respekt k jeho schopnostem učit se.

5.4. Nezávislé myšlení

„Lidi je třeba učit, jak mají myslet, a ne to, co si mají myslet.“

- Georg Christoph Lichtenberg -

My všichni si přejeme, aby děti myslely samostatně. Chceme, aby se naučily utvářet zajímavé myšlenky a své vlastní promyšlené názory. Chceme, aby uměly zvážit pro a proti u různých možností, aby nevěřily hned všemu, co kde uslyší, a uměly rozeznávat smysluplné věci od nesmyslů dříve, než se rozhodnou, čemu věří.

Některé děti se narodí s přirozenou schopností diskutovat otevřeně o svých myšlenkách. Jsou to většinou extroverti, pro které je naprosto normální veřejně mluvit o myšlenkách, naopak introverti často mlčí a pouze poslouchají myšlenky jiných, v sobě si pak analyzují, čemu věří a co jim dává smysl. Pro tyto děti je mnohem obtížnější začít diskutovat a obhajovat své názory, přes to všechno lze tuto schopnost u dětí otevřít a podporovat její rozvoj, aby i ony si uměly říct, co v životě chtějí a co ne.

Problém je v tom, že většina dětí je doopravdy zvyklá hovořit pouze se svými kamarády, rodinou a učiteli. Témata hovorů jsou mnohdy omezující a nepodporují skutečné nezávislé myšlení. I to nejbystřejší dítě ustrne ve chvíli, kdy musí čelit nové situaci, jako je např. setkání s významnou osobou. Nejhorší věc je odbýt dítě tím, že mu řekneme, co si má myslet, místo abychom ho jemně podpořili v tom, aby se naučilo přemýšlet samo.

Dalším častým problémem dětí je přesvědčení, že změnit názor je znakem slabosti, nikoli síly. Je důležité, aby se děti naučily velice pečlivě rozhodovat – posuzovat důkazy, brát v úvahu jiné názory, nacházet mnoho možností a vyhnout se ukvapeným závěrům. Pro dítě je důležité umět se správně rozhodnout, nicméně stejně důležité je naučit dítě, aby se vzdalo svého názoru a změnilo jej. Schopnost změnit názor, když se objeví nová fakta nebo někdo předloží lepší linii uvažování, či když si člověk uvědomí, že zkrátka udělal chybu, to vyžaduje zvláštní kombinaci pokory a sebe-důvěry. V dnešním nepředvídatelném světě se připravenost měnit postoje v reakci na nové informace nebo události stává čím dál důležitější.

Flexibilita je rovněž základním pilířem tvořivosti: být schopen dívat se na věci z různých úhlů pohledu, přemýšlet, jak přizpůsobit a vylepšit existující myšlenky, a mít mysl otevřenou je mnohem hodnotnější než chytit se jedné dobré myšlenky a zůstat u ní, ať se děje, co se děje. Asi nejdůležitější ze všeho je flexibilita myšlení, která je základem tolerance.

Rychlé tipy pro rozvíjení nezávislého myšlení

1. Vyhněte se pokušení sami vybírat témata. Místo toho zjišťujte, co zajímá děti. Dobrý nápad je začít u oblastí, které můžete probídat společně (viz Příklady témat – Zvídavost).

2. Vytipujte si denní dobu, která dětem vyhovuje pro hovory o tomto druhu témat. Děti jsou často unavené po obědě, proto zvolte raději dřívější dobu, nebo dobu odpolední. Můžete si zavést nějaký rituál, např. „čajový den“, při kterém každý přijde s nějakým tématem.

3. Dejte najevo, že vás téma nadchlo a že se těšíte na prozkoumávání nápadů a názorů, k nimž byste vy a vaše dítě mohli společně dojít. Pamatuje si, že nejběžnější chybou učitelů/vychovatelů je snaha dvoustrannou debatu rychle proměnit v příležitost předat dětem svou vlastní moudrost. Nezapomeňte, že děti jsou mladší než vy a jejich názory se neustále vyvíjejí. Nikdy nekritizujte jejich názor, spíše ho povzbuzujte k utváření vlastních myšlenek a teorií. Vaším hlavním úkolem je pomoci dětem k pocitu, že jejich myšlenky jsou hodnotné. Můžete jim pokládat otázky:

- Co byste řekly tomu člověku, o kterém teď mluvíme?
- Jak myslíte, že se asi cítí?
- To začíná být zajímavé, a co by se mělo dít poté?
- K čemu jsme tedy došli? Mohly byste to pro mě shrnout?

4. Dejte dětem najevo, že změnit názor během diskuse je naprosto v pořádku.

5. Zvěte do školy nové lidi rozdílných názorů nebo z různých oblastí a nechte své dítě zapojit do hovoru.

6. Naučte dítě, že změnit názor na základě vyslechnutých důkazů je znakem toho, že je „kvalitní myslitel“.

7. Vyhledávejte situace, v nichž budete diskutovat o nápadech, např.: „*Budeš mě asi muset přesvědčit, abych v téhle věci změnila názor. Dej mi důvod!*“ Po každém argumentu se snažte vypadat o něco víc přesvědčenější. Nestůjte za každou cenu na svém názoru, dítě to pocítí a bude se pravděpodobně chovat stejně, bude si stát za svým, i když dostane jiné argumenty.

8. Pokud měníte vy jako učitel/vychovatel názor na něco, mluvíte o tom s dětmi a vysvětlíte mu proč.

Aktivita na rozvoj nezávislého myšlení

1. Filmy

Děti mají rády kreslené filmy, ale vy, učitelé/vychovatelé, byste neměli být lhostejní k tomu, na co se děti dívají, protože i v krásném obalu může být nebezpečný obsah.

- Sami se dívejte na televizi méně, zvláště za přítomnosti dětí.
- Přísně vybírejte filmy, které chcete společně vidět.

- Sledujte filmy spolu s dětmi, dělejte přestávky a analyzujte film (vysvětluje děj, učte je přemýšlet a analyzovat).
- Na konci filmu se zeptejte: „Co si myslíte, čím vás film zaujal?“ „Jaké obrazy jste si z něj zapamatovaly?“ Možná budete překvapeni, na co děti obrátily pozornost a co je zaujalo. Znamená to, že právě tyto okamžiky je mohou ovlivnit.

2. Filozofování

Ptejte se dětí na různé otázky a rozvíjejte tyto diskuse. Nechte je vymýšlet další otázky. Mezi nadhozená filozofická témata může patřit:

- Odkud se všechno vzalo?
- Liší se lidé od zvířat? Jestli ano, čím?
- Jaký je rozdíl mezi dobrým a špatným?
- Když si něco vypůjčíš a zapomeš to vrátit, jde o krádež?
- Jak víme, že jsme naživu a nejsme jen snem někoho jiného?
- Co znamená být svobodný? Měli bychom mít všichni svobodnou vůli?
- Z čeho se skládá štěstí, smutek, přátelství?
- Existuje život někde jinde?

3. Portál www.ted.com (anglicky s českými titulky)

Tato webová stránka je naprosto úžasná a vhodná pro školy. Je sice v anglickém jazyce, ale několik stovek opravdu zajímavých videí má již české titulky. Najdete zde videa, kde lidé ze všech možných oblastí (hudebníci, vědci, podnikatelé, učitelé...) hovoří o nejrůznějších zajímavých tématech. Je to vhodné pro starší děti. Ted.com je vynikající zdroj k rozšiřování všeobecných znalostí vašich dětí a otevření jejich mysli všem možným druhům nových nápadů. Je potřeba se dívat na videa s dětmi, diskutovat o tématech a vytvořit si vlastní názor.

4. Odlisňování smyslu od nesmyslu

Jednou z nejvýznamnějších předností, které můžeme své děti učit, je to, jak nebýt naivní, jak zacházet kriticky s tím, co uslyší a přečtou. Měly by se naučit zvažovat různé úhly pohledu, posoudit názor – jinak řečeno rozlišovat smysl od nesmyslu.

Naše děti jsou denně v kontaktu s internetem, čtou e-maily, prohlížejí si reklamy, čtou blogy a články jiných lidí, dívají se na videa a klipy a další. Je toho velká spousta, co ovlivňuje názory dětí.

- Nejlepší způsob, jak děti naučit kriticky myslet, je dávat jim spoustu příležitostí k hovorům o všech možných tématech.
- Dejte dítěti prostor k vyjádření svého názoru, nekritizujte a vybídněte ho, ať hledá další možné pohledy.

5. Čemu věříš, ale nemůžeš to dokázat?

- Ptejte se dítěte: „Čemu věříš, ale nemůžeš to dokázat?“
- Rozvíjejte jeho teorii a nechte ho při jeho pravdě! Není na tom nic špatného.

6. Představ si to!

Výborná aktivita na rozvoj flexibility myšlení a na pomoc dětem, aby se naučily, že existuje spousta možných závěrů, které lze vyvodit z daného souboru důkazů.

- Jeden hráč si vymyslí nějakou neobvyklou událost na začátek, například že ve všech obchodech zcela dojde čokoláda, nebo že v noci se objevily na poli kruhy v obilí, apod.
- Potom střídavě vymýšlejte co nejvíc různých odůvodnění.

5.5. Kreativita - tvořivost

„Kreativita je dnes ve vzdělání stejně důležitá jako gramotnost – a se stejnou vážností bychom k ní měli přistupovat.“

- Sir Ken Robinson -

Základem kreativity je nápad, který lze proměnit v mimořádný obraz, báseň nebo hru, ale také ve vědecký pokrok, vynález, zlepšení metod a postupů práce, inovativní projekt... zkrátka v pokrok. Tvořivost je životně důležitou přísadou, máme-li se my a naše děti vypořádat s většinou příležitostí, dilemat a záhad, které na nás neustále dopadají. Náš vzdělávací systém klade jen málokdy větší důraz na vyvíjení nových a originálních myšlenek, i když je kreativita motorem veškerého pokroku lidstva.

Video na Ted.com od Sira Kena Robinsona, Školy ničí kreativitu, poukazuje zábavným a strhujícím způsobem na nutnost vytvoření vzdělávacího systému, který by podporoval, nikoliv podkopával rozvoj tvůrčích schopností. Video si můžete pustit zde: www.ted.com/talks/lang/cze/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html

Určitě existují přirozeně kreativní géniové, ale to neznamená, že nemůžeme dětem pomoci rozvinout kreativní potenciál. Pokud mají dobré základy už od raného dětství, dokáží dramaticky zvýšit odvahu a kreativní schopnosti dítěte.

Rychlé tipy pro rozvíjení tvořivosti

1. Pokuste se budovat atmosféru, kdy bude mít dítě hodně nápadů, jakkoliv bláznivě mohou znít. Je velmi zábavné vybírat z mnoha nápadů ten nejlepší. Učte děti, že nápady jsou jako odrazové můstky – i ty nejabsurdnější mohou později vést k něčemu báječnému.

2. Nemějte strach smát se navzájem svým nápadům.

3. Vytvořte spousty příležitostí k pěstování originality.

- Sbírejte přírodniny a tvořte originální výtvary.
- Povídejte si neuvěřitelné příběhy a vymýšlejte pokračování.

4. Občas předstírejte, že vás už nic nenapadá. Dejte si chvíli na přemýšlení, než přijdete s dalším nápadem, aby děti zjistily, že ty nejlepší nápady potřebují i čas a velké úsilí.

5. Povzbudte děti, by si všímaly podoby každodenních věcí. „Proč tolik domů vypadá stejně?“ „Proč se lidé oblékají podle módy?“ „Má to nějaký důvod?“

6. Učte děti, aby si kladly otázky o současném stavu věcí. „Jak by se tohle dalo dělat jinak?“ „Existuje nějaká možnost, jak začít létat?“ Nacházejte pokaždé novou cestu domů a popisujte si ji: která je nejhezčí, nejkratší, nejrychlejší?

7. Vyprávějte dětem příběhy inovátorů a vynálezců, kteří zpočátku neměli důvěru.

8. Učte své děti, že ty nejlepší nápady přicházejí nečekaně. Někdy je lepší vypnout své myšlení a odpočinout si. Druhý den může přijít nová myšlenka, nápad!

Aktivity na rozvoj tvořivosti

1. Alternativní využití

- Vyberte si nějaký předmět nebo věc, např. krmítko, sponku, ramínko na šaty, cihlu, deku.
- Vymýšlejte různé další možnosti využití tohoto předmětu.
- Ptejte se, jak by se dala tato věc využít ve škole, v supermarketu, v knihovně, v parku, ve vodě, apod.
- Jak by danou věc mohl využít učitel, prezident, číšník, dítě, důchodce, apod.

2. Dvacet způsobů...

Kdo dokáže vymyslet dvacet způsobů, jak... udělat radost květině, naučit kočku mluvit... čím hloupější, tím lepší!

3. V kůži někoho jiného

Někdy nás napadají nové nápady, když se úmyslně díváme na situaci z perspektivy někoho jiného.

- Řekněte dětem, že máte v hlavě tajný úkol, a vyzvěte je, ať si vybere kohokoliv, třeba kamaráda, učitele, slavného fotbalistu, zpěváka – je to jen na něm.
- Pak zadejte úkol:
  - Co by dělal X, kdyby vládl světu?
  - Jaká by asi byla tvoje škola, kdyby ji řídila X?
  - Jak by asi X získala peníze na vylepšení dětských hřišť?

4. Vylepši to

- Vyberte si nějakou každodenní věc – nůž, pračka, televize, apod.
- Nejprve uvažujte o vlastnostech věci – z čeho je vyrobena? Jaká je na dotek? Jakou má barvu a tvar? Jaké funkce vykonává?
- Potom se zamyslete nad omezením – co lze vylepšit?
- Zdůrazněte, že právě takto vznikají nové vynálezy – vymýšlejí je lidé, kteří chtějí věc vylepšit, např. zavírací nůž, elastické prostěradlo, popelnice na kolečkách.
- Povzbuzujte dítě, aby takové věci samy vyhledávaly.

5. Vytvořte mapu mysli o kreativitě

Mapování mysli je skvělý nástroj pro probuzení kreativity dětí.

- Zvolte si nějakou myšlenku, kterou byste chtěli více prozkoumat, otázku nebo problém, jež vyžadují nové myšlenky.
- Vezměte si velký list čistého papíru a do středu namalujte abstraktní obraz vašeho tématu.
- Dělejte volné asociace v reakci na váš abstraktní obraz, své asociace pište, malujte na větve mapy.
- Když jste vytvořili dostatek, udělejte si přestávku pro dozrání myšlenek a potom se ke své mapě mysli vraťte a vytvořte další vlnu asociací.
- Udělejte si další přestávku, zhodnoťte své asociace a hledejte souvislosti a rodící se témata.
- Poté mapu zestručněte, aby vyjadřovala nejvýstižnější postřehy, a znovu uspořádejte větve, aby odrážely novou strukturu vašich myšlenek.

5.6. Odvaha riskovat

„Není to tak, že věci, které se neodvážíme udělat, jsou obtížné: je to tak, že věci jsou obtížné proto, že se je neodvažujeme udělat.“

- Seneca (4 př. Kr.–65 n. l.), římský filozof -

Schopnost vyrovnat se s nejasností, vystoupit z pomyslné jistoty a podstoupit určité riziko je v současné době klíčovou dovedností, která vede k úspěchu a zachování zdravého rozumu. Podstoupit správné riziko znamená vystoupit ze zóny osobního pohodlí a zkusit podniknout něco nového, i když úspěch není zaručen.

V současnosti máme tendenci obalovat děti vatou, abychom je uchránili před možným nebezpečím, a jako následek to může znamenat, že děti nedostanou možnost naučit se, že někdy je správné podstoupit promyšlené riziko, zvážit věci, představit si jejich nejlepší a nejhorší možné následky, připustit, že možná skončíme neúspěchem, budeme vypadat hloupě nebo budeme mít strach, a pak se do toho stejně pustit.

Jste-li dotlačeni až na samý okraj toho, co můžete, naučíte se mnohem víc a mnohem rychleji. A co víc, naučíte se, že selhání nebo negativní reakce druhých lidí neznamenají konec světa, což je pro děti velice důležité pochopit. Některé děti jsou absolutně ochromené strachem ze selhání. Ve škole si vybírají jednodušší úkoly a možnosti, aby zajistily, že si udrží své známky a pochvalu okolí, kterou potřebují. Doma se vyhýbají novým zážitkům, jež by se jim nakonec mohly nesmírně líbit nebo jež by rozvinuly jejich osobnost naprosto novým způsobem.

Rozvíjet zdravý postoj k riziku a nezdolnost, schopnost otřepat se, když výsledek není takový, v jaký jste doufali, je naprosto nezbytnou součástí dospívání a dosahování intelektuálního, fyzického i emočního potenciálu jedince. Je to něco, co odděluje ty doopravdy úspěšné od těch, kdo se nikdy neodvážejí chytit štěstí za pačesy.

Rychlé tipy pro rozvíjení odvahy riskovat

1. Podporujte riskování. Vedte děti k novým výzvám a odklánejte je z cesty „hraní na jistotu“, kdykoliv je to přiměřené situaci. Neznamená to, že máte děti vystavovat riziku, ale že zkrátka potřebují vyhledávat zajímavé činnosti a zážitky, které jsou o kousek posunuté za hranici toho, co děti normálně a pohodlně dělají.

2. Podpořte děti během nových prožitků. Povzbuzujte je, buďte s nimi, vydatně jim důvěřujte a dávejte to najevo, na konci ale ustupte do pozadí – děti se budou cítit nejlépe, když se jim podaří překonat své obavy. A pokud se to nepodaří, pomozte jim pochopit, že to není konec světa. Každé překonání a podstoupení rizika posunuje člověka hranice, a díky tomu se stává silnějším.

3. Pomozte dětem samostatně rozhodnout, není-li riziko příliš velké. Projevte vcítění se do jejich situace, třeba tím, že řeknete: „*Zní to opravdu zajímavě... Co je na tom dobrého? A co špatného?*“ Učte děti zvažovat, nakolik to souzní nebo koliduje s jejich hodnotami (poctivost, dobrota a zodpovědnost). Chystá-li se dítě podstoupit nerozumné riziko, neříkejte mu hned NE, ale rozeberte s ním situaci, jaký to může mít na něj dopad.

4. Chvalte dítě za to, že se chopilo příležitosti, za odvalu, a že se projevuje iniciativně. Dělejte to obzvláště tam, kde je výsledek očividně neúspěšný. Vyzdvihněte, o kolik obdivuhodnější je podstoupit odpovědné riziko než bázlivě čekat, až se do dobrodružství pustí někdo jiný.

5. Vysvětlete dítěti, jak je důležité, aby se obracelo na druhé o radu, kdykoliv si není jistě, co ohledně zvažovaného rizika udělat.

6. A hlavně podstupujte rizika vy sami. Nezapomínejte zkoušet nové věci a vyjděte ze své zóny pohodlí. Děti potřebují vidět vzor, že umíte zvládnout neúspěch a neodradí vás to od zkoušení nových věcí.

7. Mluvte s dítětem o vlastních příkladech úspěchu i neúspěchu, rozeberte tyto situace a nechte ho, aby přišlo s vlastním poučením.

Aktivita na rozvoj odvahy riskovat

1. Vlastní riziko

- Nechte děti popřemýšlet a napsat riziko, které by rádo podstoupilo.
- Na jednu stranu jej nechte napsat tu nejlepší věc, jaká se mu může stát, pokud riziko podstoupí, poté nejhorší možný dopad, jaký to může mít, a nakonec co by se mohlo stát, kdyby riziko nepodstoupilo.
- Odpovědi odhalí spoustu zajímavých věcí, hovořte s nimi o nich.

2. Vyšetřovatel rizika

- Povzbuzujte děti, aby se pokusily najít v knihách nebo filmech nějaké postavy, které podstoupily riziko, a nechte je zvážit, jestli tahle rizika „stála za to“, nebo ne.
- Rozšiřte tuto činnost na vyhledávání příběhů skutečných lidí (ve škole, v rodině, ve zprávách, v okolí), kteří podstoupili nějaké riziko.

3. Vnášení zmatku

Zásada se dotýká samotného nitra duše. Schopnost rozvíjet tuto zásadu u dětí můžeme pěstovat přijímáním protikladu.

- **Radost a smutek** – Pomyslete na nejsmutnější okamžik vašeho života. Které chvíle byly naopak nejradostnější? Jaký je vztah mezi těmito dvěma stavy? Cítili jste někdy radost a smutek naráz?
- **Důvěrnost a nezávislost** – Ve vašich nejbližších vztazích, jaká je souvislost mezi důvěrností a nezávislostí? Můžete mít jedno bez druhého? Vyvolala ve vás tato souvislost někdy úzkost?
- **Síly a slabiny** – Uvedte minimálně tři z vašich silných stránek. Uvedte tři nebo více z vašich slabých stránek. Jak spolu vlastnosti na obou seznamech souvisí?
- **Dobro a zlo** – Je možné být dobrý, aniž by člověk uznával a chápal své sklony ke zlu, tomu, čemu Jung říkal „Stín“? Co se stane, když lidé o tom stínu nevědí, nebo ho popírají? Jak můžete poznat a přijmout své předsudky, nenávisť, vztek, žárlivost, závist, chamtivost, pýchu a lenost, aniž byste je nějak dávali najevo?

4. Stejná pohádka

- Vyprávějte dětem stejnou pohádku každý den, ale vždycky si vymyslete jiný konec.
- Nechte děti, ať tu pohádku převypráví samy, a také ať vymyslí vždy nový konec.

Kromě toho, že to děti bude náramně bavit, podpoříte tak vlastní i dětskou fantazii. Také tím budete rozvíjet jejich lásku k neznámému.

5.7. Moudrá rozhodnutí

„Životní úspěch nezávisí na podmínkách, které máme, ale na našich rozhodnutích.“

- Hal Urban -

Všichni víme, že učinit zaručeně správné rozhodnutí může být někdy prostě nemožné. Ale umět si rozmyslet různé možnosti, zvažovat pro a proti a předvídat možné následky určitého způsobu jednání činí tento proces mnohem spolehlivějším.

Děti se musí neustále rozhodovat a některá rozhodnutí mají vážný dopad na jejich životy.

Příliš často se naše děti spolehnou na nejasný instinkt a na to, co jim říkají druzí. Promýšlet jednotlivé možnosti se proto může zdát nudně zdoluhavé. Právě proto je tak důležité začít budovat správné rozhodovací návyky od raného věku a učit děti za tato rozhodnutí přebírat zodpovědnost.

Rychlé tipy pro rozvíjení moudrého rozhodování

1. Kdykoliv je to vhodné, mluve otevřeně o rozhodnutích, která činíte. Ukažte dětem, že zvažujete pro a proti různých možností, a je-li to možné, zapojte do této činnosti i děti.

2. Učte děti, že stojí za to své obtížné rozhodnutí na chvíli odložit.

3. Pomozte dětem poznat, že pečlivým promýšlením věcí dělají všechno, co mohou.

Aktivity na rozvoj schopnosti moudře ne rozhodovat

1. Mám problém

Prvním krokem v učinění správného rozhodnutí je zvážení všech svých možností. Přesně k tomu tato hra děti povzbuzuje.

- Jeden hráč vymyslí problémovou situaci, vážnou nebo bláznivou – například že jste uvíznuli na stromě nebo se pohádali s nejlepším kamarádem.
- Potom se hráči střídavě pokoušejí vymyslet co nejvíc možných řešení.
- Na konci si každý vybere jeden nápad, který se mu zdál nejzábavnější, jeden, který byl nejoriginálnější a jeden, který byl ze všech nejrozmumnější.

2. Úhly pohledu

- Povzbudte děti, aby braly v úvahu různé úhly pohledu, než se rozhodnou. Tato velmi jednoduchá řada otázek stojí za zapamatování, abyste ji mohli používat při řešení problematických témat:

- Kolik nejrůznějších lidí by na tohle mohlo mít nějaký názor?
- Co by si mohl myslet pan X? Proč?
- Co by si mohl myslet pan Y? Proč?
- A co si myslíš ty? Proč?

3. Obrácené myšlení

Obrácené myšlení, nástroj pro kreativní myšlení, který se někdy používá v oblasti obchodu, spočívá v položení opačné otázky, než je ta, o níž přemýšlíme. To může zapůsobit jako podnět pro všechny možné nečekané nápady. S dětmi tato technika velmi dobře funguje jako způsob, jak vyvolat originální možnosti, na něž by děti jinak nepomyslely. Např. když dítě přemýšlí, co si koupí za peníze od babičky, které dostalo, můžete se ho zeptat: „Jak nejlépe promrháš své kapesné?“

5.8. Sociální inteligence

„Nikdo – ani rockové hvězdy, ani profesionální atleti, ani softwaroví miliardáři, dokonce ani géniové – nikdo to nedokáže sám.“

- Malcolm Gladwell, spisovatel -

Sociální inteligence je životně důležitá přísada, máme-li vychovat děti, které využijí většinu svých schopností a naplní svůj potenciál. Na čem záleží, to je schopnost učitelů/vychovatelů naučit děti od raného věku bez obtíží komunikovat ve společnosti dospělých. Takřka v každé oblasti, podíváme-li se na ty nejúspěšnější lidi, najdeme jedince, kteří mají vnitřní důvěru ve svou vlastní hodnotu. Je to pocit, že zapadají do společnosti. Psycholog Gardner sociální inteligenci nazývá „interpersonální inteligenci“. Popisuje ji jako citlivost k náladám, pocitům a povahám jiných lidí, schopnost spolupracovat ve skupině a znalost způsobu, jak odhalit to nejlepší v lidech, se kterými jednáme.

Rychlé tipy pro rozvíjení sociální inteligence

1. Pomozte dětem uvědomit si, že nikdo nemůže být dobrý ve všem. Opravdovým znakem inteligence je rozpoznat a oceňovat své silné stránky a vědět, kam jít „zaplnit mezery“. Říkejte dětem často a konkrétně, co se vám na nich líbí a co na nich obdivujete. Vyzdvihujte jeho úžasné vlastnosti a dovednosti. A když se objeví překážky nebo problematické situace, povzbuzujte dítě, ať je sebevědomé, přátelské a aktivní ve schopnosti požádat o to, co potřebuje.

2. Probírejte s dítětem problematické věci. Povzbuzujte je k diskutování o svých nápadech, pocitech, zážitcích.

3. Vytvářejte dětem příležitosti ke komunikaci s jinými dospělými, než jste vy. Treba je zapojte do diskuse s novými lidmi, zvěte do školy zajímavé lidi nebo vaše známe z různých oborů.

4. Učte děti naslouchat a přemýšlet o pocitech druhých. Dávejte jim otázky ohledně pocitů. Např.: Jak se ta paní asi cítila? Jaké pocity se odehrávaly v tobě a jaké asi ve mně?

5. Učte děti nezávazné konverzaci i s neznámými lidmi.

6. První dojem je velmi důležitý. Ukažte dětem, jak navázat oční kontakt, usmát se a pevně stisknout ruku dospělému při vhodných příležitostech.

7. Pokoušejte se hledat příležitosti, jak zahrnout děti do skupinových aktivit a úkolů a vytvořte pravidlo, že pokaždé přitom v týmu mohou zaujmout jinou roli.

8. Často dětem opakujte, že dobří kreativní myslitelé či výborné výsledky vznikly ze spolupráce více lidí, kteří se vzájemně podporovali a dali své nápady a znalosti dohromady jako stavební kostky. Ukazujte to na příkladech úspěšných výsledků nebo výrobků.

9. Nedělejte s dětmi soutěže, ale učte je spolupracovat v rámci her a nejruznějších aktivit.

Aktivity na rozvoj sociální inteligence

1. Můj démon

V klasické knížce pro děti Zlatý kompas od P. Pullmana mají lidé své vlastní „demony“ – kouzelné zvířecí společníky, kteří nějakým způsobem reprezentují vnitřní povahu každého člověka. Dnes je natočen na motivy i stejnojmenný film pro děti.

- Dobrý způsob, jak pomoci dětem přemýšlet o svých vlastnostech a zvažovat, jak mohou vnímat druhé, je zeptat se: „Kdybys měl zvířecího démona, jaké zvíře by to bylo?“
- Popovídejte si o důvodech, které děti vedly k jeho volbě, a potom se zeptejte, jestli by si to mysleli i jiní lidé (kamarádi, učitelé, sourozenci).
- Navrhli by snad jiné zvíře? Jestli ano, proč by to tak mohlo být?

Tahle činnost nám může pomoci odhalit skutečnost, že se často chováme různě v různých situacích. Tento druh sebeuvědomění je velmi užitečný. Kdybychom se mohli naučit vědomě ukazovat určité své vlastnosti, které se budou hodit k určitým situacím, rozvinuli bychom podstatný aspekt své „sociální inteligence“.

2. Hraní rolí

Mladší děti často milují ztvárňování různých rolí, a to pro ně může, s trochou vedení, znamenat velkou pomoc v učení se, jak se projevovat ve velké škále situací.

- Navrhněte nějaký scénář, např. vybídněte dítě, ať si představí, že je v obchodě, rozhodne se, co si koupí, zaplatí a odejde, ale hned si uvědomí, že prodávác mu nevrátil peníze zcela správně. Co udělá?

Cílem je naučit děti, aby byly přímé, výstižné a zdvořilé v žádání o to, co chtějí, nebo ve vysvětlování, co si myslí a co cítí. Také je to výborná příležitost, jak poznat hodnotu kreativního myšlení a kompromisu. Spolu s dětmi určitě vymyslíte spoustu dalších podobných scének.

Právídlo 10 000 hodin

Již téměř celou jednu generaci „víře“ mezi psychology z celého světa vášnivá debata, kterou by většina z nás nejspíš považovala za dávno uzavřenou. Otázka zní – existuje vůbec něco jako vrozené nadání? Instinktivní odpověď je ano. Úspěch rovná se talent plus dřina. Přesto na tomto pohledu něco nehraje. Čím více totiž psychologové analyzují životopisy slavných a úspěšných lidí, tím menší význam přisuzují vrozenému nadání a naopak větší tvrdé práci.

Hlavním důkazem je v tomto sporu studie, kterou na počátku 90. let 20. století vypracoval psycholog K. Anders Ericsson se svými dvěma kolegy z elitní berlínské Akademie muzických umění. S pomocí profesorů akademie roztrídil všechny houslisty do tří skupin. V první skupině byly hvězdy, studenti s vyhládkou na kariéru světových sólistů, ve druhé ti, kteří byli hodnoceni pouze jako „dobří“. A ve třetí byli studenti, kteří neměli velkou naději na profesionální kariéru a kteří se chtěli stát učiteli hudby na veřejných školách. Všem houslistům pak Ericsson položil tutéž otázku: „Kolik hodin máte za celou svou kariéru, od chvíle, kdy jste poprvé vzali do ruky smyčec, přibližně odcvičeno?“

Všichni hudebníci ze všech tří skupin začali s hraním zhruba ve stejném věku, kolem pěti let. V prvních několika letech cvičili všichni víceméně stejně poctivě, asi dvě až tři hodiny týdně. Kolem osmého roku věku se však začaly projevovat první nápadné rozdíly. Studenti z první skupiny začali cvičit více než ostatní – v devíti letech šest hodin týdně, v desíti osm, ve čtrnácti šestnáct a tak stále dál až do dvaceti let, kdy už cvičili – to znamená záměrně a soustředěně hráli na svůj nástroj se záměrem se zlepšit – přes třicet hodin týdně. Ti nejlepší z dvacetiletých studentů měli odcvičeno celkem deset tisíc hodin. Naopak ti průměrní stihli za svůj hudební život jen osm tisíc hodin a budoucí učitelé pouhé čtyři tisícovky.

Nato Ericsson se svými kolegy porovnal amatérské klavíristy s profesionály a došel k téměř závěru. Amatérů v dětství nikdy necvičili víc než tři hodiny týdně a ve dvaceti měli odcvičeno dva tisíce hodin. Oproti tomu profesionálové svou tréninkovou zátěž rok od roku soustavně navyšovali a ve dvaceti měli, stejně jako houslisté, v rukou deset tisíc hodin cvičení.

Na Ericssonově studii je překvapivá skutečnost, že ani on, ani jeho kolegové neobjevili žádný „přirozený talent“, žádného muzikanta, který by snadno vyklusal až na vrchol bez nějakého zvláštního tréninku. A nepřipadli ani na žádné studenty, kteří by cvičili poctivěji než všichni ostatní, a přesto nepronázili do nejvyšších hudebních sfér. Z jejich výzkumu vyplývá, že člověku stačí jen takové nadání, aby se dostal na hudební školu. Pak už odlišuje virtuóza od hudlaře jen ochota a vůle tvrdě pracovat. To je celé tajemství. Lidé, kteří dosáhli samotného vrcholu, nepracují tvrději nebo mnohem tvrději. Oni pracují mnohem, mnohem, mnohem tvrději.

K závěru, že podmínkou schopnosti plnit velmi složité úkoly je určitá minimální úroveň tréninku, opakovaně dospěla řada obdobných studií. Výzkumníci se dokonce shodli na kouzelném čísle, které je podle nich zárukou pravého mistrovství – deset tisíc hodin cvičení.

„Na základě těchto studií se mezi odborníky pomalu formuluje teorie, že deset tisíc hodin tréninku je nutnou podmínkou toho, aby se člověk stal mistrem světového kalibru – v čemkoliv,“ píše neurolog Daniel Levitin. Toto číslo se objevuje v jedné studii za druhou, ať už jde o skladatele, basketbalisty, spisovatele, krasobruslaře, klavíristy, šachisty, nebo třeba špičkové zločince. Ovšemže to nevysvětluje, proč jedni vytěží ze stejné poctivého tréninku víc a druzí méně. Každopádně zatím nikdo nenarazil na skutečně prvotřídního mistra, který by měl odcvičeno méně. Zdá se, že mozku trvá nejméně 10 000 hodin, než vstřebá vše, co ke skutečnému mistrovství potřebuje. A to platí i pro lidi, které považujeme za genia.

Číslo 10 000 hodin je pochopitelně zajímavé rovněž tím, že je to obrovská hromada času. Je prakticky nereálné, aby člověk odtrénoval deset tisíc hodin v průběhu dětství a dospívání sám o sobě. Bez rodičů, kteří by jej vedli a podporovali, se žádný budoucí mistr neobejde. A navíc nemísto být chudý, protože kdyby měl po večerech či odpoledních uklízet hotely či umývat nádobí, aby neumřel hladem, neměl by dost času na procvičování. Potřebného počtu odtrenovaných hodin ve skutečnosti dosáhnou jen ty děti, které se dostanou do nějakého specializovaného programu či klubu, nebo jimž se naskytne mimořádná příležitost.

6. Závěr

Právě jste dočetli metodiku, která by vám měla poskytnout návody a doporučení, jak pomoci dětem, s nimiž pracujete (a také sami sobě), s nalezením a rozvojem jejich nadání/talentu. S ohledem na jeho rozsah se rozhodně nejedná o vyčerpávající informace. Na druhou stranu jsme se snažili vybrat to nejdůležitější, co byste měli využívat při každodenní práci i zábavě s dětmi. Jestli se nám to povedlo či nikoliv, to je na vašem posouzení.

Co bychom rádi závěrem zdůraznili, to je skutečnost, že děti jsou naše budoucnost, a jaké budou ony, takový bude i naše společnost a svět. Budou šťastné nebo nešťastné, svobodné nebo závislé, pracovitě nebo lenivé, úspěšné nebo neúspěšné? Ať se vám to líbí či nikoliv, je to mimo rodičů, kteří mají hlavní podíl, také vaše zodpovědnost, kam své svěřence nasměrujete a jaký jim poskytnete základ do jejich života.

Dnešní svět bohužel často vytváří dojem, že nadání/talent mají pouze ti vyvolení. Není to pravda. Pokud nejsou některé ze svěřených dětí pohybově nadané, nebo nemají hudební sluch či jinou schopnost, neznamená to, že nemají nadání. Podobně děti, které nejsou označovány za ty „chytré“ ve školních předmětech, mohou být naprosto výjimečné ve zcela jiných činnostech.

Nejdůležitější ze všeho je vzájemná spolupráce mezi rodiči, učiteli, vychovateli a dalšími dospělými, kteří s dětmi přicházejí do kontaktu. Jen tak lze zajistit maximální rozvoj individuálních schopností každého dítěte, aby se jejich talent skutečně naplno rozvinul a pouze v nich nedřímá, nebo se nepovšimnut časem zcela nevytratil. I když to může být někdy náročné, ten výsledek rozhodně stojí za to! Budeme vám v tom držet palce.

Své názory nám můžete psát na e-mail info@silnestranky.cz nebo také prostřednictvím stránek www.silnestranky.cz.

Michal + Monika Martochovi

Tato metodika vznikla v rámci projektu „Nadání...brána k úspěchu“, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Projekt se zaměřuje na mimořádně nadané děti, resp. práci s nimi v organizacích zájmového vzdělávání; veškeré informace o něm naleznete na webu www.projekt-nadani.cz a zde je také možno po registraci stáhnout další materiály, případně absolvovat elearningové kurzy.

Projekt realizují:

Žadatel: LYRIX centrum, s.r.o., www.lyrix.cz

Partner: PROFICIO, o.s., www.rodinne-centrum.cz

Další případné info na telefonu 725 210 055 nebo na info@projekt-nadani.cz

7. Zdroje a informace pro další rozvoj nejen talentu

Pro všechny z vás, kdo si chcete dále rozšiřovat své znalosti a dovednosti v oblasti talentu, přinášíme ucelený přehled zdrojů. Jedná se o testy, nástroje, ale také filmy, dokumenty a knihy, které vám mohou být inspirací nebo ukázat nový směr či nejnovější vědecké poznatky v oblasti talentu, silných stránek, vzdělávání, mozku, motivace, štěstí, úspěchu, harmonie, apod.

Testy, diagnostiky a jiné metody:

IQ – www.iq-tester.cz, www.mensa.cz, cz.iq-test.eu

EQ – www.eqtesty.cz

StrengthsFinder – www.strengthsfinder.com, www.silnestranky.cz

StrengthsExplorer – www.strengthsexplorer.com

Barvy života – www.barvyzivota.cz, www.dap-services.cz

Socionika – www.socionika.eu

Zpětná vazba – www.silnestranky.cz/zpetna-vazba.aspx, www.360zpetnavazba.cz

Filmy:

Ukaž mi, co umíš

Muž, který sázal stromy

Pokojný bojovník

Společnost mrtvých básníků

Dobry Will Hunting

Mezi zdmi

The Ron Clark Story

Ruská rodová škola

Pravidla moštárny

Poslední samuraj

Nádherná zelená

Celestinské proroctví

Knihy v českém jazyce:

Bod zlomu

Mimo řadu

Mžik

Respektovat a být respektován

Aby dítě bylo šťastné

Svoboda a hranice, láska

a respekt – Co od nás děti potřebují

Čtyři dohody

Emoční inteligence

Svoboda v práci

Jak si lidé hrají

Koncept kontinua

Muž, který sázal stromy

Leností k úspěchu

Myslet jako Leonardo

Jak se rozhodujeme

7 návyků vůdčích osobností

Mýty ve vzdělávání

Knihy v anglickém jazyce:

First, break all the rules

Now, discover your strengths

StrengthsFinder 2.0

Go Put Your Strengths to Work

Happiness

Talent is Overrated

Well Being

Building Engaged Schools

Strengths based leadership

Dokumenty a přednášky v českém jazyce nebo s českými titulky:

Consuming Kids

Nastolme revoluci ve vzdělávání – www.ted.com/talks/view/lang/cze/id/865

Školy ničí kreativitu – www.ted.com/talks/view/lang/cze/id/66

Jak se z touhy učit se stane sběratelství známek – www.youtube.com/watch?v=7cnxm-OatVs

Konečně v penzi. Už můžu dělat, co mě baví – www.youtube.com/watch?v=CaEA91_d17Q

Nick Vujicic – Motivační vzkaz – www.youtube.com/watch?v=vCvbNcMxXo0

Překvapivé vědecké poznatky o odměňování a motivaci –

www.ted.com/talks/view/lang/cze/id/618

Skrytá síla úsměvu – www.ted.com/talks/lang/cze/ron_gutman_the_hidden_power_of_smiling.html

O chybování – www.ted.com/talks/lang/cze/kathryn_schulz_on_being_wrong.html

Naslouchej, uč se... až potom veď – www.ted.com/talks/lang/cze/stanley_mcchrystal.html

Změňme vzdělávání pomocí videa –

www.ted.com/talks/lang/cze/salman_khan_let_s_use_video_to_reinvent_education.html

Lingvistická genialita nemluvnat –

www.ted.com/talks/lang/cze/patricia_kuhl_the_linguistic_genius_of_babies.html

Hraním k zaujetí chlapců ve výuce –

www.ted.com/talks/lang/cze/ali_carr_chellman_gaming_to_re_engage_boys_in_learning.html

Vyučujme děti skutečně matematiku pomocí počítačů –

www.ted.com/talks/lang/cze/conrad_wolfram_teaching_kids_real_math_with_computers.html

7 způsobů, jakými hry odměňují mozek –

www.ted.com/talks/lang/cze/tom_chatfield_7_ways_games_reward_the_brain.html

Jak se rodí nápady –

www.ted.com/talks/lang/cze/steven_johnson_where_good_ideas_come_from.html

Sugata Mitra a jeho nové experimenty v samostudiu –

www.ted.com/talks/lang/cze/sugata_mitra_the_child_driven_education.html

Nový pohled na poruchy učení –

www.ted.com/talks/lang/cze/aditi_shankardass_a_second_opinion_on_learning_disorders.html

Inovace ve vzdělávání ve slumech –

www.ted.com/talks/lang/cze/charles_leadbeater_on_education.html

Vychovávejme děti být podnikateli –

www.ted.com/talks/lang/cze/cameron_herold_let_s_raise_kids_to_be_entrepreneurs.html

Hodiny matematiky potřebují ráznou změnu –

www.ted.com/talks/lang/cze/dan_meyer_math_curriculum_makeover.html

Hraní her může učinit svět lepším –

www.ted.com/talks/lang/cze/jane_mcgonigal_gaming_can_make_a_better_world.html

Kiran Bir Sethiová učí děti, jak vzít věci do svých rukou –

www.ted.com/talks/lang/cze/kiran_bir_sethi_teaches_kids_to_take_charge.html

Arthur Benjamin předepisuje změnu výuky matematiky –

www.ted.com/talks/lang/cze/arthur_benjamin_s_formula_for_changing_math_education.html

Nejezte to marshmallow –

www.ted.com/talks/lang/cze/joachim_de_posada_says_don_t_eat_the_marshmallow_yet.html

Jak se děti učí samy od sebe –

www.ted.com/talks/lang/cze/sugata_mitra_shows_how_kids_teach_themselves.html

Proniknutí do mozkové mrtvice –

www.ted.com/talks/lang/cze/jill_bolte_taylor_s_powerful_stroke_of_insight.html

O návycích pro štěstí –

www.ted.com/talks/lang/cze/matthieu_ricard_on_the_habits_of_happiness.html

8 tajemství úspěchu –

www.ted.com/talks/lang/cze/richard_st_john_s_8_secrets_of_success.html

8. Použitá literatura

Knihy:

1. Malcolm Gladwell – Mimo řadu – Outliers – Story of Success, vydalo nakladatelství Dokořán 2009
2. Michael J. Gelb – Myslet jako Leonardo
3. Tom Rath – StrengthsFinder 2.0, vydalo Gallup Press 2007
4. Travis Bradberry, Jean Greaves – Emotional Intelligence 2.0, vydalo Talent Smart 2009
5. Marcus Buckingham, Donald O. Clifton – Now, discover your strengths, vydalo The Free Press 2001
6. Jonah Lehrer – Jak se rozhodujeme?, vydalo nakladatelství Dokořán 2010
7. Daniel Goleman – Emoční inteligence, vydalo nakladatelství Columbus 1997
8. Geoff Colvin – Talent is Overrated, vydalo Penguin Group 2008
9. Tom Rath, Jim Harter – Well Being, vydalo Gallup Press 2010
10. Gary Gordon – Building Engaged Schools, vydalo Gallup Press 2006
11. Tom Rath – Strengthsfinder 2.0, vydalo Gallup Press 2007
12. Fred Gratson – Lenost k úspěchu, vydalo Mamadam 2006
13. Výzkumná zpráva – Psychologické aspekty rodičovství rozumově nadaného
14. Jiří Halda – Klíčové kompetence a jejich rozvíjení, Praha 2011
15. Stanislas Dehaene – Smysl pro čísla
16. Jana Nováčková – Mýty ve vzdělávání
17. C. J. Simister – Vaše chytré dítě, vydalo Computer Press 2011

Internetové zdroje:

1. www.centrupsychotherapie.cz/pouzivane-metody/mbti/
2. www.stainerconsulting.cz/mbti/Informace_o_osobnostnich_typech.php
3. www.outdoorsolutions.cz/cz/dokumenty/?act=get&check=0423b54a62a0baa438b31a103bc7e0b2&id=20
4. www.kornferry.com/BoardandCEOServices
5. www.iwaldorf.cz/wald_ped.php?menu=ped-owa
6. www.montessoricr.cz/Montessori_principy.php
7. www.montessori-pastviny.cz/zakladni-principy/
8. studium.propsychology.cz/system/files/ALTERNATIVN%C3%8D%20PEDAGOGIKA.doc
9. www.waldorf-semily.cz/web/data.dokumenty/1296590196/soubory/svp1.pdf
10. lafia.web.cz/?pg=clanky
11. spomocnik.rvp.cz
12. www.mzp.cz
13. www.zkola.cz
14. www.lumiar.org.br/english/index.html
15. www.hole-in-the-wall.com/insight.html
16. www2.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf
17. www.strengthsfinder.com
18. www.barvyzivota.cz
19. elearning.rvp.cz
20. www.knewton.com
21. www.socionika.eu
22. www.ted.com/talks/lang/eng/sir_ken_robinson_bring_on_the_revolution.html
23. www.ted.com/talks/lang/eng/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html
24. www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/21524-testy-inteligence-zachyti-jen-cast-schopnosti.html
25. www.zaria.cz/clanek/psychologie/iq-neboli-inteligenci-kvociet/15972
26. psychologie.doktorka.cz/co-je-to-emocni-inteligence/
27. strengths.gallup.com/private/Resources/CSFTechnicalReport031005.pdf
28. www.talnet.cz
29. www.nidm.cz
30. www.standards.dfes.gov.uk/giftedandtalented/
31. <http://www.teachernet.gov.uk>
32. www.duchovnisetkani.cz/rodina/vychova/
33. jakub.hucin.cz/vychova.html
34. www.wikipedia.org
35. www.louiseporter.com.au/pdfs/motivating_children_web.pdf
36. www.centrumindigo.cz/principy-montessori/
37. www.ippp.cz
38. www.silnestranky.cz
39. www.ceskaskola.cz
40. www.skav.cz/admin/upload/fck/file/SKAV_zpravodaj_2_web.pdf

www.projekt-nadani.cz

**METODIKA PRO PRÁCI S MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI
DĚTI PRO PRACOVNÍKY ORGANIZACÍ
ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ A NNO**

Michal Martoch / Monika Martochová Dudová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ